

Západočeská univerzita
Fakulta právnická

Diplomová práce

**Práva národnostních menšin v první ČSR a jejich
realizace**

Plzeň 2019

Tomáš Chrástecký

„Tímto prohlašuji, že diplomovou práci pod názvem „**Práva národnostních menšin v první ČSR a jejich realizace**“, jsem zpracoval samostatně. Dále se zaručuji, že jsem veškeré prameny, ze kterých jsem ve své práci vycházel, pečlivě a řádně citoval v poznámkách pod čarou a následně je uvedl v seznamu použitých pramenů a literatury.“

.....

Tomáš Chrástecký

„Na tomto místě bych chtěl poděkovat JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové, Ph.D., za její odborné vedení, cenné rady, vstřícný přístup a za čas, který mi věnovala při zpracování této diplomové práce.“

Obsah

ÚVOD	1
1	Historický exkurz do práv národů na sebeurčení 3
1.1	Právo na sebeurčení 3
1.2	Pohled do doby předrevoluční a do doby revoluce 3
1.3	Odražení, ale nepřemožení 6
1.4	Konec návrhů na státoprávní přerovnání monarchie 9
1.5	Konečné snahy o česko-německé vyrovnání 10
2	Vznik ČSR a postavení národnostních menšin uvnitř státu 14
2.1	Počátek konce Rakousko-Uherska 14
2.2	Národnostní otázka ve světle první světové války 14
2.3	Cesta k 28. říjnu 16
2.4	Den české samostatnosti 18
2.5	Pařížská mírová konference 19
2.6	Úspěchy ČSR na Pařížské konferenci 19
2.7	Menšinová otázka na počátku ČSR 21
2.8	Menšinové smlouvy 23
2.9	Menšinové závazky ČSR 24
2.10	Minoritní smlouva v první ČSR 25
2.11	Další menšinové závazky ČSR 27
3	Problémy státu v oblasti národnostních menšin v prvních letech své existence 28
3.1	Poválečná bída 28
3.2	Německý převrat 28
3.3	Problémy na slovenském území 30
3.4	Spory o Těšínsko 30
4	Zákonná úprava práv národnostních menšin na území První ČSR 32
4.1	Počátek zákonodárné činnosti v nově vzniklém státě 32

4.2	Národnostní právo československé.....	32
4.3	Stručné vymezení národnostního řádu v republice.....	33
4.4	Ústavní listina 1920 zakotvující menšinová práva	35
4.4.1	Hlava VI. ústavy	36
4.4.2	Další ustanovení týkajících se menšin	38
4.4.3	Autonomie Podkarpatské Rusi.....	39
4.5	Další právní předpisy zajišťující ochranu národnostních menšin	39
4.6	Jazykové právo	40
4.6.1	Jazyková práva v předlitavské a zalitavské části monarchie .	41
4.6.2	Usnesení NSS ze dne 19. března 1919.....	41
4.6.3	Jazykový zákon.....	41
4.6.4	Rozbor jazykového zákona	43
4.6.5	Jazyková otázka v dalších právních normách	45
4.6.6	Jazyková nařízení.....	46
4.6.7	Nezákonnost některých ustanovení jazykových nařízení	47
4.7	Právní úprava v oblasti kultury a školství.....	47
4.7.1	Kultura	48
4.7.2	Národnostní školství	48
5	Postavení vybraných národnostních menšin v první ČSR.....	50
5.1	Menšiny v ČSR.....	50
5.2	Polská menšina na území ČSR	50
5.2.1	Těšínsko před rokem 1920.....	51
5.2.2	Právní postavení polské menšiny.....	52
5.2.3	Populace Poláků v první ČSR.....	53
5.2.4	Postavení polské menšiny v meziválečném Československu	54
5.2.5	Polské školství po převratu v roce 1920	55
5.2.6	Kulturní život.....	56
5.2.7	Polská iredenta.....	57

5.3	Maďaři v první ČSR	58
5.3.1	Maďarsko po Trianonské smlouvě	58
5.3.2	Počet maďarských příslušníků v první ČSR	58
5.3.3	Život Maďarů v československém státu	59
5.3.4	Školské a kulturní poměry maďarské menšiny	60
5.3.5	Vztahy mezi Maďarskem a ČSR v období konce první republiky	62
5.4	Specifické menšiny	63
5.4.1	Židovská menšina	63
5.4.2	Romové	65
Závěr		67
Resumé:		69
Seznam zdrojů:		71

ÚVOD

Vznik samostatného státu byl po staletí snem takřka všech Čechů a Slováků. Po letech národnostního útlaku a strádání těchto dvou národů v Rakousko-Uhersku, nastala v průběhu první světové války snad největší možnost k osamostatnění. Touto naskytnutou šancí Čechoslováci nepohrdli a náležitě jí využili. 28. října roku 1918 vzniká tolik vytoužený stát, první Československá republika. I přes složité poválečné období byla poměrně rychle vybudována silná a prosperující země.

Československo bylo postaveno na pevných demokratických zásadách, které byly zakotveny především na ústavní rovině. Stát taktéž respektoval všechny signované mezinárodní smlouvy a naplňoval v nich obsažené závazky. Základ právního řádu republiky byl tvořen Ústavní listinou z roku 1920, která zakotvovala všechna základní práva a svobody občanů a obyvatel první Československé republiky.

Tahle diplomová práce se zabývá právy občanů v této republice. Jelikož nese název „Práva národnostních menšin v období první republiky“, tak je zřejmé, že se bude vztahovat na menšinová práva. Československý stát přebíral po svém předchůdci, Rakousko-Uhersku, velký problém v podobě mnohonárodnostního rozložení obyvatelstva v této zemi. Cílem práce je tedy zanalyzovat postavení národnostních menšin a podívat se blíže na jejich práva, která jim stát zaručoval. U vybraných národnostních menšin se v práci zaměřím především na jejich zapojení do běžného života v Československu a pokusím se také nastínit jejich pohled na jejich postavení. Zajímavé bude taktéž sledovat vztah mezi státním národem a ostatními menšinami.

Než jsem přešel k samotnému rozboru práv národnostních menšin v základních právních předpisech ČSR, pokládal jsem za nutné, nahlédnout blíže do doby před vznikem republiky. Zde jsem v první kapitole blíže vymezil základní národnostní konflikty, které vznikaly především mezi českým a upřednostňovaným německým národem. Neochota rakouské vlády a další okolnosti, které v práci zmiňuji, tak vedly k rozpadu Rakousko-Uherska.

Druhá kapitola je zaměřena na samotný vznik našeho státu, čemuž připisuji jako český patriot nezměrný význam. Této části je mnou věnován možná až příliš velký prostor v této práci, nicméně, vzniku republiky přikládám takovou důležitost,

že jsem tuhle část dějin nemohl opomenout. Také má volba tohoto tématu byla tímto velkou měrou ovlivněna.

V následující části práce je pozornost věnována již samotnému postavení národnostních menšin. Čtvrtá kapitola je zaměřena na nejdůležitější právní předpisy, které se vztahovaly na zmiňovanou skupinu obyvatelstva v republice. Základní menšinové závazky vyplývaly již ze státem signovaných mezinárodních úmluv a byly zakotveny také v ústavních předpisech republiky. Podrobně je rozebrána Ústavní listina a jazykový zákon

Vzhledem k rozsahu práce jsem se nezabýval postavením všech národnostních menšin, které ve státě pobývaly. Vybral jsem si početnou maďarskou a polskou národnost. V páté kapitole jsem se tak blíže podíval na jejich život v ČSR, který nebyl vždycky jednoduchý, ale stát těmto obyvatelům zajišťoval právní ochranu a všechna základní práva. Menšiny se zapojovaly do všech oblastí života ve státu. Do politiky, hospodářství a také do kultury. Tito občané vykazovali uměleckou činnost, zakládali si vlastní periodika či například zakládali četné spolky. Postavení bylo, i přes některé spory, na velmi dobré úrovni. Také samotný vztah mezi státním národem a menšinami vykazoval pozitivní znaky. Republika byla po celou dobu 20. let 20. století stabilní. Problémy přicházely až v následujícím desetiletí, a to zejména kvůli vzestupu Adolfa Hitlera v sousedním Německu.

V závěru práce ještě rozebírám i další menšiny, které se v ČSR vyskytovaly. Jednalo se o židy a osoby romského původu. Tyto menšiny se neodlišovaly od ostatního obyvatelstva jazykem, nýbrž jinými znaky. U židovských příslušníků to bylo zejména jejich náboženství. Snažím se poukázat zejména na velmi pozitivní nahlížení židů na tehdejší republiku, která byla liberální a demokratická. Postavení židů bylo na tehdejší dobu velmi dobré. Podkládá to i skutečnost, že československý stát byl pro obyvatelstvo židovského vyznání cílovou zemí i ze zahraničních států, ve kterých se jim takového postavení nedostávalo.

V práci kladu důraz na to, že všechny kroky vůči menšinám nebyly ideální, ale všichni obyvatelé republiky měli zaručeny základní práva a svobody, kterých se mohli soudně domáhat. První Československý stát byl, dle mého názoru, velmi silný a je velká škoda, že zejména kvůli mezinárodním vlivům, nemohl mít delšího trvání. Roku 1938 byla republika demokratickými státy zrazena a bezmála dvacetileté období svobody pomalu končilo.

1 Historický exkurz do práv národů na sebeurčení

1.1 Právo na sebeurčení

Pojem právo na sebeurčení se nám poprvé objevuje teprve až okolo roku 1865, nicméně je třeba říci, že myšlenka národní emancipace je samozřejmě o dost starší.¹ Podložil bych to dvěma spisy z roku 1885, Česká otázka a Naše nynější krize, kde se Tomáš Garrigue Masaryk zabýval národní situací Čechů a zformuloval jakýsi národní program založený na humanistickém myšlení a jednání. „Tuto ideu humanity, ale třeba také zásadu rovnoprávnosti všech národů, Masaryk převzal od českých národních buditelů z konce 18. a z 19. století, jež zase ovlivnil Rousseau a Herder, jakož i učení o přirozeném právu; Masaryk vycházel zejména z Františka Palackého (1798-1876) a Karla Havlíčka (1821-1856).“² Jako základní univerzální politický princip bylo právo na sebeurčení uznáno a zakotveno teprve až v Chartě Organizace spojených národů, a to v roce 1945. Toto právo bych zjednodušeně v rámci mezinárodního práva vymezil tak, že se určitý národ vydělí ze stávajícího státu, aby si mohl založit stát zcela vlastní, popřípadě se tento národ připojí k jinému státu. Avšak na území Rakouska v 19. století nalezneme poměrně odlišné právo na sebeurčení. Pro většinu příslušníků neněmeckých národností rakouského mocnářství, sebeurčení znamenalo možnost co nejsamostatnějšího národního vývoje v rámci Rakouska, ještě do roku 1914.³

1.2 Pohled do doby předrevoluční a do doby revoluce

Je třeba si předávat z generace na generaci všechny důležité momenty naší velmi interesantní české historie. Loni jsme oslavili 100leté výročí založení první Československé republiky. Podle mého názoru je však nutné si také připomínat i ty horší časy, uvědomit si proč vůbec muselo dojít ke vzniku samostatného státu až v roce 1918. „Proč si česká národnost toho musela tolik vytrpět?“ zamýšlím se.

¹ RABL, Kurt. Das Selbstbestimmungsrecht der Völker. 2.vydání. Köln/Wien: Böhlau, 1973, str. 32.

² HAIN, Radan. Teorie státu a státní právo v myšlení T.G. Masaryka. Praha: Karolinum, 2006, str. 178

³ Viz tamtéž str. 214-215.

Po prohrané bitvě na Bílé hoře, která se odehrála 8. listopadu roku 1620, začíná velmi smutné období našich dějin. Tuto dobu tradičně označujeme jako „dobu temna“. „Ta se stala symbolem poroby českých zemí vůbec a úpadku českého jazyka a kultury zvláště, začala být anachronicky a nekriticky chápána jako doba nesmírného utrpení českého národa.“⁴ I když na druhou stranu si je potřeba uvědomit, že i tato doba přinesla pozitivní okamžiky, zejména v kultuře. Byla vytvořena spousta významných prací v architektuře, malířství, sochařství a nesmíme opomenout ani na literaturu, popřípadě historiografii.⁵

Bezmezně důležitými lety jsou roky 1848 a 1849, tedy revoluční léta. V této revoluci probíhal dramatický tlak na společenské změny v rámci evropských zemí. Na našem území, v rakouském soustátí, se otevřely nové perspektivy národního uvědomování se, a to zejména cítění své státní a národní příslušnosti.⁶ Centrem českých revolučních nátlaků byla především Praha, kde v první polovině roku 1848 až nečekaně „doutnaly“ tyto různorodé tlaky. Nejvíce viditelné změny byly spojeny zejména s moderním nacionalismem, které se projevovaly v mysli řady lidí. „Nacionální hodnoty se pak v českém i německém urbanizovaném prostředí promítaly v různé míře do mysli řady lidí, v nichž se začala objevovat polarita mezi „naším“ a „jejich“ národním zájmem.“⁷ V ulicích se objevovaly symboly národní hrdosti, jimiž byly národní barvy. Tam kde žilo více Čechů než Němců, docházelo ke změnám německých názvů ulic. Zmínil bych také vylepování politických plakátů. Lidé, ať už ženy či muži, si také velmi často upevňovali na svůj oděv stužky v národních barvách, jež měly ztělesňovat národní cítění a také politické a národní smýšlení. Je třeba si uvědomit, že lidé měli různé politické sympatie. Někdo se hlásil k autonomistické politice Národního výboru, jiní zase k německému národnímu sjednocení a nalezneme tu také sympatizanty s habsburskou dynastií, kteří se označovali černo-žlutou kokardou, na veřejnosti však pouze pokud měli dostatek odvahy.⁸

Počátek výše nastíněné revoluce je datován na rok 1848, kdy vypuklo na Sicílii povstání, které ihned poté další měsíc téhož roku vzplanulo ve Francii a o

⁴ RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018, str. 217

⁵ Viz tamtéž str. 218

⁶ RÁKOSNÍK, Jakub, Matěj SPURNÝ a Jiří ŠTAIF. *Milníky moderních českých dějin: krize konsenzu a legitimacy v letech 1848-1989*. Praha: Argo, 2018. Historické myšlení, str. 21

⁷ Viz tamtéž str. 37

⁸ Viz tamtéž str. 37-38

další měsíc později pronikl do německých a také do zemí rakouského soustátí.⁹ „Charakter a cíle revoluce byly především protifeudální.“¹⁰ Záměrem buržoazie bylo zejména porážka feudálně absolutistického režimu a odstranění výsad šlechty. V zásadě na počátku revoluce byly programy českého i německého měšťanstva velmi podobné, dá se říci, že v nich zpočátku nebyl rozdíl. Mezi stěžejní požadavky jednoznačně patřila svoboda tisku, ústavní vláda, odstranění cenzury, občanské svobody atd. Nesmíme opomenout zmínit české programové požadavky týkající se jazykových a národnostních otázek. Například zrovnoprávnění češtiny s němčinou ve školách, ale také na úřadech. Jako odpověď vlády na Druhou pražskou petici, která byla iniciována „Svatováclavským výborem“, byla slíbena zejména jazyková rovnoprávnost. „Národnost česká budiž položena za základ tak, že se česká řeč ve všech větvích státní správy a veřejného vyučování s řečí německou v úplnou rovnost postaví.“¹¹ V průběhu roku 1848 se objevily po prvotní spolupráci rozpory mezi německým a českým měšťanstvem, čímž byl vývoj revoluce v Čechách dosti komplikován. Idea sjednocení a vytvoření celistvého demokratického Německého státu samozřejmě nebyla pro českou stranu přijatelná, jelikož bychom se stali menšinou v rámci Německého státu.¹² Německé části se naopak nelíbilo úsilí české politiky, týkající se požadavku národního osvobození. Velký nesouhlas se vzedmul především po sepsání dopisu z 11.dubna 1848 od Otce národa, Františka Palackého. Respektive vůči názoru v něm obsaženému a to, že Palacký striktně odmítnul možnou příslušnost českých zemí k německé říši.¹³

Období revoluce v rakouských zemích končí následující rok, a to vydáním oktrojované ústavy, takzvané Ústavy 4. března. Vyhlášení této ústavy bylo nedůstojným krokem, zejména z důvodu rozpuštění říšského sněmu, který připravoval novou ústavu, na níž, se podíleli také významní čeští představitelé. Zmínil bych slova žurnalisty Karla Havlíčka Borovského, který hned následující den po rozpuštění sněmu napsal, že „i kdyby to byla nejlepší ústava na světě, to, jak spatřila světlo světa, je neslýchané!“¹⁴ Vláda rozpustila sněm 7.března a souběžně

⁹ RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018, str. 303

¹⁰ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.přepřacované vydání. Praha: Leges, 2010. Student (Leges), str. 203

¹¹ Kabinetní list rakouského císaře Ferdinanda I., 8.dubna 1848

¹² RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018, str. 309

¹³ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.přepřacované vydání. Praha: Leges, 2010. Student (Leges), str. 203-208

¹⁴ EFMERTO VÁ, Marcela C a Nikolaj SAVICKÝ. *České země 1848-1918*. Praha: Libri, 2009, str. 122

vyhlásila svou výše uvedenou ústavu s datem 4. března roku 1849. „Tím také skončilo období revoluce a nastoupila reakce, která se záhy zformovala v reakční bachovský režim. Určité výsledky revoluce ovšem nemohly být zlikvidovány (kupř. zrušení roboty, poddanství a vrchností) a padesátá léta znamenala jen dočasnou etapu ústupu revoluce, která pak byla dovršena kompromisem v šedesátých letech realizací liberálně-demokratického programu měšťanstva. Národnostní osvobozené cíle české politiky však byly poraženy a nepodařilo se je už v rámci Rakouska uskutečnit.“¹⁵

1.3 Odraženi, ale nepřemoženi

Přesuneme se do padesátých let 19. století, kdy byl rakouský stát, dá se říci donucen k politickým změnám, a to z vícera důvodů. Poznamenal bych zahraniční neúspěchy (například porážky rakouského vojska, ztráta Lombardie)¹⁶, vnitropolitickou krizi v rakouských kruzích, a samozřejmě nesmím opomenout ani na nastolenou politiku po porážce revoluce. Postupnými kroky císař projevoval určitou ochotu k reformám, kterou vyřkl ve svém manifestu z roku 1859. Dalším symbolickým krokem, který měl znázorňovat opuštění od absolutistických tendencí vládnutí, bylo odvolání ministra A. Bacha, jenž byl jednoznačně symbolem absolutismu.¹⁷ Panovník nejprve vydává roku 1860 Říjnový diplom, ve kterém slibuje ústavu a poté je následující rok císařem vyhlášena „ústava únorová“. Ústava však byla českými i uherskými liberály odmítnuta, jelikož vyhovovala zájmům rakouských Němců, ale zájmy ostatních národů přehlížela.¹⁸

Po politickém pádu Schmerlinga císař jmenoval novou vládu. Stalo se tak 27. července roku 1865. Nově se do čela vlády postavil Richard Belcredi, jenž oplýval mimořádnými pravomocemi. Ihned 20. září 1865 vydal manifest, kterým pozastavil platnost únorové ústavy. „V Čechách manifest oživil naděje na realizaci českého státoprávního programu.“¹⁹ Největším problémem pro vídeňskou vládu

¹⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010. Student (Leges), str. 209

¹⁶ Poslední Habsburkové. *Říjnový diplom z 20. října 1860* [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.poslednihabsburkove.com/news/tzv-rijnovy-diplom-z-20-rijna-1860/>

¹⁷ SCHELLE, Karel a Ladislav VOJÁČEK, ed. *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku: sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání*. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing), str. 5

¹⁸ RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018, str. 329-331

¹⁹ Viz tamtéž str. 332

jsme však nebyli my Češi, nýbrž Maďaři a postupem času se začaly oťukávat možné kompromisy. „Sám císař zahájil prostřednictvím tajných emisarů sondáže u vůdce maďarské opozice Ference Deáka (1803-1876). Na obzoru se tak objevila možnost rakousko-uherského vyrovnání na úkor ostatních národů monarchie.“²⁰ Tyto náznaky byly velmi znepokojující pro českou stranu. Jako možnou alternativu k dualismu vydává František Palacký svou vlastní vizi Rakouska pod názvem „Idea státu rakouského“. Program byl jednoznačně pozitivní pro Čechy, avšak pro ostatní národy byl neakceptovatelný. Zejména nekorespondoval s cílem sjednocení rakouských Němců s Německem.²¹

Roku 1867, na základě Rakousko-uherského vyrovnání, se změnilo Rakouské císařství v Rakousko-Uhersko a v souvislosti s tím získalo Uhersko po mnoha letech opět suverenitu. Pro české politiky a vůbec celou českou veřejnost bylo vyrovnání tvrdou prohrou. Literatura uvádí, že se opravdu jednalo o velkou pohromu a obrovský šok pro českou stranu, ze které se již v rámci Rakouska nevzpamatovala. I přesto však byly učiněny ještě jisté kroky, které měly tento stav změnit. V rámci Rakouska (Předlitavska) bylo bezesporu vítěznou stranou německé obyvatelstvo, které „zachránilo, co se zachránit dalo“.²²

Reakcí naší reprezentace na vyrovnání byla takzvaná Česká deklarace, která byla přijata českými poslanci na zemském sněmu 22. srpna 1868. Později se přidává také moravská strana. František Ladislav Rieger, jenž byl jejím autorem, sepsal tuto deklaraci zejména na odpor proti rakousko-uherskému dualismu. Hlavním požadavkem byl tzv. trialismus, v němž měly české země znovu získat své státoprávní postavení. Mělo se jednat o trialismus německo-maďarsko-český.²³ „Boj, který, třeba prohrán, zůstává vždy ctí a slávou bojovníka, a k jehož novému podniknutí bohda se šťastnějším koncem má se hotoviti národ na osvědčení slova Riegrova, s nímž se vrátil z Vídně do Prahy po pádu českého vyrovnání: „Byli jsme odražení, ale ne přemoženi“.“²⁴ Tato slova pana J. Werstadta z roku 1918 dobře charakterizují tehdejší dobu, kdy česká strana, prodělala vyrovnáním obrovskou

²⁰ RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018, str. 333

²¹ Viz tamtéž str. 331

²² SCHELLE, Karel a Ladislav VOJÁČEK, ed. *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku: sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání*. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing), str. 9-15

²³ KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008, str. 23

²⁴ Význam deklarace z 22. srpna r. 1868 v politickém vývoji a zápase našeho národa. *BROŽURY ČESKÉ STÁTOPRÁVNÍ DEMOKRACIE*. Praha: Nákladem tiskového odboru české státoprávní demokracie, 1918, str. 9

ztrátu, ale je třeba říci, že jsme nebyli přemoženi. Tehdy vyhrocený nacionalismus posloužil politikům k podpoře jejich národnostního programu. V šedesátých a sedmdesátých letech byly velmi časté různorodé akce, které byly využívány k protestním akcím, jež byly namířeny vůči tehdejší vládě. Je na místě jednoznačně zmínit tzv. táborové hnutí²⁵, kdy se na úpatí hory Říp sešlo na 20 tisíc lidí, což je na tuto dobu obrovský počet, když povážíme, že informace se tehdy nepřenášely ani zdaleka tak rychle jako dnes. „U některých akcí převážil jejich kulturní, symbolický ráz nad politickým a získaly podobu velkolepých slavností, při nichž šlo v první řadě o hru reprezentací a symbolů.“²⁶ Velkou symboliku mělo například kladení základních kamenů u Národního divadla v roce 1868, což se pojí také na další velmi důležitou věc. Byla zde vyjádřena jednotu Čech a Moravy, kdy 6 z celkových 23 kamenů pocházelo z Moravy. Zde můžeme spatřit české národní vědomí i na Moravě. Jednotu Čech a Moravy vidím také v souvislosti se získáváním prostředků pro stavbu tohoto divadla. Aby mohlo dojít k co největšímu rozmachu českého národního vědomí, bylo potřeba, aby symboly byly co nejvíce atraktivní, což v tomhle případě nebyl žádný problém. Stačí vzpomenout na vynikající české osoby, jako byli Bedřich Smetana, Božena Němcová, Mácha, anebo Palacký.²⁷

Deklarace odstartovala mohutné masové tábory lidí, kterých se účastnilo statisíce obyvatel. Roku 1868 byl vyhlášen vídeňskou vládou výjimečný stav nad Prahou a v blízkém okolí. Na denním pořádku bylo pronásledování odpůrců vlády, zabavování majetku, zatýkání, přerušování vydávání českých časopisů. Vláda najednou musela řešit vnitřní státní problémy, ale ani zahraniční situace k ní nebyla shovívavá. Vyhrocená mezinárodní situace donutila vládu k jednání s českými politickými „šéfy“ a rozběhly se debaty o možném vyrovnání, jež měly vycházet z České deklarace.²⁸

²⁵ Od myšlenky austroslavismu k samostatnému Československu - den po dni (2.díl). *Válka* [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10511-Od-myslenky-austroslavismu-k-samostatnemu-Ceskoslovensku-den-po-dni-2-dil>

²⁶ HLAVÁČKA, Milan. České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době. Praha: Historický ústav, 2014, str. 46

²⁷ Viz tamtéž str. 46-47

²⁸ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.přepřacované vydání. Praha: Leges, 2010. Student (Leges), str. 231-232

1.4 Konec návrhů na státoprávní přerovnění monarchie

Po bezmála dvouletém vyjednávání došlo konečně ke shodě mezi stranami, a tak v létě roku 1871 byly položeny základní zásady česko-rakouského vyrovnání. Sestávalo se z 18 základních článků, které se označují jako tzv. fundamentální články nebo také české fundamentálky. Oproti původním českým požadavkům, lze vidět ve fundamentáلكách opravdu notné ústupky ze strany českých vyjednavaců. Zejména se jednalo o opuštění myšlenky vyrovnání zemí české koruny jako celku, nýbrž se týkalo pouze Čech.²⁹

„Všechny záležitosti, ježto se týkají království Českého a které nebyly prohlášeny za společné všem královstvím a zemím celého mocnářství (čl. I.), náležejí v zásadě co do zákonodárství českému sněmu a pokud se týče správy české vlády zemské.“³⁰ V článku I. nalezneme zejména záležitosti týkající se věcí zahraničních, vojenských a finančních. Dále byla ve fundamentáلكách například zřízena funkce české dvorské kanceláře. Čechy neměly mít stejné postavení jako Uhry, proto se nedá hovořit o trialismu, ale jednalo se pouze o takzvaný subdualismus.³¹ Mimo jiné byl také přichystán zcela nový zákon, zabývající se národnostní otázkou. Tento zákon prohlásil český a německý národ v Čechách za rovnocenný a věnoval se také jazyku. Úředními jazyky byly němčina i čeština.

Po slibech však nakonec fundamentální články vůbec nezačaly platit. Proti se postavili čeští Němci, uherská vláda a také němečtí liberálové. České straně do karet nehrála ani mezinárodně-politická situace v Německu, kde došlo ke konečnému sjednocení Německa. „Císař byl nucen volit mezi „dvěma zly“: odmítnout fundamentálky a riskovat konflikt s českou opozicí, anebo je přijmout a potýkat se s mnohem silnější opozicí německou a maďarskou. Za této situace není překvapivé, že nakonec souhlasil s argumenty odpůrců fundamentálek.“³² Takhle nám tedy skončily poslední české návrhy na státoprávní přerovnění monarchie a jak se ukázalo, stalo se tak na dalších více než čtyři desítky let.³³ Velkou měrou byly prohloubeny národnostní konflikty, jež velmi ohrožovaly další stabilitu Rakousko-Uherska. Podmaněným a nebál bych se říct až inferiorním národům bylo více než

²⁹ RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018, str. 349-350

³⁰ Fundamentální články z 10. října 1871

³¹ Existující již například v rámci uhersko-chorvatského vyrovnání z roku 1868.

³² RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018, str. 352

³³ KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008, str. 23

jasně ukázáno, že v rámci monarchie se uplatnění svojí státnosti nedočkají.³⁴ Pro představu uvedu, kolik různorodých národnostních menšin v zemi existovalo a je z toho tedy vyplývající, že Rakousko-Uhersko bylo silně národnostně heterogenní. „V Čechách a na Moravě žili Češi a Němci, ve Slezsku Češi, Němci a Poláci, v Haliči Poláci a Ukrajinci (Rusíni), v Bukovině Poláci, Ukrajinci a Rumuni, v Dalmácii Chorvati a Italové, v Korutanech a Štýrsku Němci a Slovinci, v Istrii Slovinci, Chorvati a Italové a v Terstu Italové a Slovinci. V Haliči a Bukovině žil velký počet židů, kteří ale nebyli považováni za národ.“³⁵

Kdoví jak by to dneska bylo, kdyby to tenkrát v roce 1871 s fundamentálkami vyšlo. Třeba by nakonec vůbec nedošlo k české samostatnosti na konci první světové války a byli bychom stále součástí Rakouska. Rakousko-uherské vyrovnání, neúspěch fundamentálních článků, neochota o česko-německé vyrovnání, to vše se na konci vůči rakouskému soustátí ve zlé obrátilo.³⁶

1.5 Konečné snahy o česko-německé vyrovnání

Česko-německým vyrovnáním se označují pokusy o vyřešení státoprávní a politické problematiky v národnostních otázkách na území Čech a Moravy. Avšak probíhající vyjednávání nikdy nevyústilo ke konečnému souhrnnému východisku, a tak vztahy stále bobtnaly. Výše jsem zmínil jednak Rakousko-uherské vyrovnání a také neúspěšné fundamentální články. Dalšími snahami byly Punktace a řada jazykových nařízení. Jediným řešením však bylo pouze tzv. moravské vyrovnání z roku 1905, nýbrž pro prostor Království českého se řešení nikdy nenašlo.

Roku 1890 se naskytla nová možnost česko-německého vyrovnání v podobě tzv. Punktací. Jednalo se o uzavření základních 11 bodů mezi vídeňskou vládou, německými liberály, šlechtou a staročechy, kteří je označovali jako rozumný kompromis. Avšak mladočeši využili situace a Punktace prohlásili „za nepřijatelný pokus o rozdělení Čech na oblast dvojjazyčnou a čistě německou.“³⁷ Přestože

³⁴ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.přepřacované vydání. Praha: Leges, 2010. Student (Leges), str. 233

³⁵ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-988-9, str. 39-40

³⁶ DOTYK. *Před 145 lety poprvé krachl sen o české samostatnosti* [online]. 2016 [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://dotyk.denik.cz/publicistika/pred-145-lety-poprve-krachl-sen-o-ceske-samostatnosti-20161013.html>

³⁷ ŠAROCHOVÁ, Gabriela V, Pavel BĚLINA, Jiří KAŠE, Jan Pavel KUČERA a Jaroslav CUHRA. *České země v evropských dějinách*. Praha: Paseka, 2006, str. 332

úplnou pravdu neměla ani jedna ze stran, následující rok ve volbách byly její výsledky pro staročechy tak katastrofální, že zapříčinily jejich pád. Punktace by vedly zejména k upuštění od jazykové rovnoprávnosti a vůbec ustoupení české politické strany v jazykových záležitostech. Základní smysl Punktací realizován nebyl, v platnost vstoupily pouze některé body z tohoto ujednání.

Další snahy o vyrovnání souvisely s českým jazykem, které se projevovaly v několika jazykových nařízeních. Ve fundamentálních člancích bylo zakotveno pojetí jazykové rovnoprávnosti a spravedlnosti, jež měla interpretovat národní a politickou spravedlnost. Jak již jsem výše vzpomenu, víme, jak to s fundamentálkami nakonec dopadlo, avšak úsilí o jazykovou rovnoprávnost zdaleka neopadla. Nicméně na české požadavky bylo německou stranou v Čechách odpovídáno protinávrhy³⁸ a nařízení, která vydávala vláda se neseťkala s pochopením ani u jedné partaje a vzbuzovala velké rozpaky a nevole.

Stremayerova nařízení, která byla vydána 19.4.1980, stvrdila již existující praxi a to, že tzv. vnější jazyk úřední se řídil jazykem podání, ale vnitřním jazykem zůstávala němčina. Dále šla tato jazyková nespravedlnost vidět na půdě pražské univerzity. Roku 1882 byla sice opět tato univerzita obnovena pod názvem Karlovo-Ferdinandova, avšak český jazyk byl stále značně znevýhodňován. „Ministerstvo vyučování výnosem č. 95/1882 ř. z. nařídilo pro českou právnickou fakultu výkon teoretických státních zkoušek v německé řeči, aniž by se obdobně požadovala znalost české řeči při zkouškách na německé univerzitě.“³⁹ To bylo zrušeno až teprve od roku 1889, ale pouze při zkoušce právněhistorické. Převahu němčiny šlo však vidět i v jiných aspektech státního života. Kupříkladu byl v roce 1884 ve státní železniční správě zaveden jako úřední jazyk německý, přičemž existovala pouze výjimka pro polskou menšinu.⁴⁰

Habsburské monarchii se kupilo nespočetné množství problémů, jednak sociálních, ale zejména národnostních, což bylo ještě více závažné. Nejzávažnější byla jednoznačně česká otázka. Považme, že Češi byli druhým národem co do počtu obyvatel a nezapomeňme, že byli plně rovni v hospodářství a také v kultuře. Kdo jiný by pak měl mít ze zemí rakouských větší nárok na silnější postavení než právě Češi? Avšak ve vládách byli zastoupeni pramálo a existovaly pozice, které žádný Čech ani na malý okamžik nevedl. Například se žádný Čech nikdy nestal

³⁸ Například Program svatodušní (r.1899)

³⁹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.přepřacované vydání. Praha: Leges, 2010. Student (Leges), str. 305-306

⁴⁰ Tamtéž str. 304-306

vyslancem, ministerským předsedou a podobně. „Problémy však řešeny být musely.“⁴¹

Postuláty na státní právo po staročesích převzali mladočeši a poté tak konaly zrozené politické strany. Třeba z mladočechů byla utvořena národně sociální strana, která měla ve svém programu krajně vyhraněný nacionalismus. Nezřídka se v Českých zemích objevují šovinistické nálady a nacionalismus. Po dlouhou dobu považoval i sám profesor Tomáš G. Masaryk za nepředstavitelné až nesmyslné a bezvýhodné požadování státního práva. Zpočátku to vypadalo, že v případě českého osamostatnění by oblasti, kde převažuje němčina, obětoval ve prospěch Německa. Až později svůj názor pozměnil a plně přikročil na požadavky českých politiků na státní právo.

I přes snahy v druhé polovině 19. století stále ke „spřátelení“ Čechů a Němců nedošlo. „Státoprávní požadavky českých politiků byly mnohdy nereálné, jako kupř. prosazování jazykového zákona v celém českém království. Nutno poznamenat, že čeština ve vnějším styku v Rakousku byla plně rovnoprávná, tak jako jiné jazyky tehdejší Rakouské Říše. Češi ale požadovali češtinu ve vnitřním styku v Českém království.“⁴² Národnostní napětí se pokusila vyřešit vláda vydáním Badeniho jazykovým nařízením roku 1897, jenž by zavedlo užívání češtiny jako jednacímho prostředku i uvnitř na úřadech a také mezi nimi. Vzedmula se však obrovská nevole z řad Němců v českých zemích, jelikož by je tato jazyková nařízení zásadně postihla. Především z důvodu, že se ve školách Němci češtinu neučili, a tak tedy spousta z nich česky vůbec neuměla. Po pádu Badeniho se v Praze započaly nesmírné demonstrace, projevující se v ničení německého majetku, zejména roztloukání obchodů a dalších německých nemovitostí. Výtržnosti se přesunuly také na Moravu, konkrétněji do Brna, kde však následně došlo k přijetí kompromisního Moravského paktu.⁴³

Konečná léta rakouského soustátí jsou typická jednak nedůvěrou k habsburské monarchii a dále je zde patrná stále se více vyostřující situace v česko-německých národnostních vztazích. Na druhou stranu však i přes obtížné a vyhrocené poměry, Češi a Němci dokázali vedle sebe koexistovat a v běžných

⁴¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008, str. 24

⁴² MALÝ, Ladislav. *Soužití Čechů s Němci*. Praha: L. Malý v nakl. Powerprint, 2014, str. 13

⁴³ ŠAROCHOVÁ, Gabriela V, Pavel BĚLINA, Jiří KAŠE, Jan Pavel KUČERA a Jaroslav CUHRA. *České země v evropských dějinách*. Praha: Paseka, 2006, str. 336

věcech spolu komunikovat.⁴⁴ Avšak nevyřešení česko-německého sporu bylo poté jedním z dopadů vedoucích k zániku Rakousko-Uherska. „Překážky realizace svých požadavků pak viděla česká veřejnost nejen v dynastii, byrokracii, ale i v samotném německém národě v Rakousku, který přednost němčiny vyhlášoval za svou národní potřebu. A právě tato skutečnost je významná nejen pro další vývoj vztahů Čechů k Rakousku za 1. světové války, ale i pro pozdější řešení národnostních a jazykových otázek v ČSR po r. 1918.“⁴⁵

⁴⁴ RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018, str. 371

⁴⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.přepřacované vydání. Praha: Leges, 2010. Student (Leges), str. 308

2 Vznik ČSR a postavení národnostních menšin uvnitř státu

2.1 Počátek konce Rakousko-Uherska

První světová válka započala 28. července roku 1914 a jejím důsledkem byly zcela „odročeny“ do pozadí otázky národnostního rázu na území tehdejšího Rakouska. Je zřejmé, že v období válek jsou co do důležitosti vnitrostátní problémy až za těmi vnějšími. Tahle nastala situace vesla spousty českých politiků k upřednostnění požadavku samostatnosti před federálním uspořádáním Rakouské monarchie. Přistoupení Rakouska do války tak v konečném důsledku pro něj bylo rozhodnou chybou s nenávratným dopadem. „Co by toto soustátí vůbec v té době mohlo z války mít?“ kladu si zásadní otázku. Považme, že zisk dalšího území pro ni nemohl být zajímavý, vždyť by přinesl jen a jen další národnostní problémy. Rakousko bylo ve válce spojencem císařského Německa a jelikož bylo odkázáno na jeho vojenskou pomoc, tak bylo zřejmé, že v případě vítězství ve válce by došlo k naplnění německého nacionálního programu, což bylo pro většinu dalších národů krajně nepřijatelné. A právě proto se tyto národy cítily ještě více ohroženy a byly přesvědčeny, že nejlepší možnou variantou jejich další existence bude vlastní směr ve formě samostatného státu.⁴⁶

2.2 Národnostní otázka ve světle první světové války

Souhrnně můžeme první světovou válku vystihnout jako grandiózní národnostní konflikt, v němž se státy a národy snažily co nejvíce vytěžit ze svých národnostních programů.⁴⁷ V průběhu první světové války dochází k poměrně velkým zvratům jak v menšinových otázkách, tak také ve věcech národnostních. Ve Velké válce se obě strany snažily o oslabení protivníka všemožnými způsoby, mimo jiné také propagandou, jež se zaměřovala na menšiny s cílem oslabení nepřítele. Jednalo se o potlačované národy.⁴⁸ Využívání byli především Poláci, ale také Češi. Důležitým pokrokem k právu na sebeurčení národů byly tzv. kongresy

⁴⁶ RYCHLÍK, Jan. 1918: *rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-988-9, str. 57.

⁴⁷ Tamtéž str. 75.

⁴⁸ PETRÁŠ, René. *Cizinci ve vlastní zemi: dějiny a současnost národnostního napětí v Evropě*. Praha: Auditorium, 2012. 20. století. ISBN 978-80-87284-32-2, str. 78.

potlačených národů, jež byly organizovány za podpory Dohody, z nichž nejzásadnější proběhl roku 1918 v Římě. Na kongresu v Lausanne byla schválena například deklarace práv národností, požadující sebeurčení národů. „Every people has a right to choose the sovereignty under which they shall live“ takhle se vyjadřoval americký prezident Woodrow Wilson ještě před vstupem USA do války. Myšlenka na sebeurčení národů se tak krok za krokem dostávala do programu a hlavních cílů Dohody.

V průběhu války se vykristalizoval základní program Dohody, jenž je znám jako čtrnáct Wilsonových bodů. Součástí byla samozřejmě již mnohokrát zmíněná myšlenka sebeurčení národů. Body 8 až 13 se věnují aplikaci sebeurčení na konkrétně vymezené oblasti. V části třinácté byla Polsku zaručena nezávislost, což však neplatilo pro jiné národy. „Národům Rakousko-Uherska, jehož místo mezi národy přejeme si míti zachováno a zajištěno, budiž dána co nejvolnější možnost autonomního rozvoje.“⁴⁹ Tento původní program byl však ze strany spojenců ještě před koncem války pozměněn, jelikož Československá národní rada byla uznána za vládu samostatného státu.

Neméně důležitým aspektem je také samotná ochrana menšin na mezinárodní úrovni, o které bych se chtěl v této kapitole také zabývat. Zde je však potřeba říci, že se o ochraně menšin v průběhu války neuvažovalo, a to zejména z toho důvodu, že národnostní problém měl být rozřešen vznikem jednotlivých národních států.

Čtyři roky dlouhé boje a mírové smlouvy signované po válce se postaraly o důsledně změněnou mapu tehdejší Evropy. Samozřejmě se jednalo především o prostor střední a východní části tohoto kontinentu. Přetvoření hranic států v Evropě však mělo také za následek vznik početných národnostních menšin. Následně přijímaná ochrana menšin měla poté společně s právem na sebeurčení národu působit jako určitý „jistí“ proti možným příštím rozporům na mezinárodní úrovni.⁵⁰

⁴⁹ ČTRNÁCT BODŮ PREZIDENTA WILSONA (8.1. 1918). *Moderní-Dějiny* [online]. 2.8.2009 [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/ctrnact-bodu-prezidenta-wilsona-8-1-1918/>

⁵⁰ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 25-27.

2.3 Cesta k 28. říjnu

Alespoň část mojí práce bych chtěl věnovat vzniku samostatného státu československého a jemu předcházející události, jelikož vznik ČSR pokládám, snad jako každý Čech, za veledůležitý.

Zatímco válka znamenala pro české Němce velké šance k definitivnímu uspořádání vztahů s Čechy dle jejich vize, tak pro Čechy znamenala v podstatě nemožnost řešení české otázky v rámci Rakouska. Čeští Němci, jež byli posilněni svými představami o nadvládě Němců ve střední Evropě, se již do žádných diskuzí s Čechy nehrnuli a neměli sebemenší zájem se na čemkoli domluvit. Roku 1916 se Němci dohodli na programu vyřešení „české otázky“, dle které mělo konečně dojít k rozdělení České země na oblast českou a německou, přičemž němčina měla být pro každého obyvatele této země státním úředním jazykem. Jednalo se o plán, který měl zničit jakékoli české snahy na samostatnost a vůbec cílem byla postupná, ale za to úplná germanizace našich zemí. Rakouská monarchie bohužel tomuto německému nátlaku ustoupila, a tak ze strany Čechů nemohla přijít jiná reakce, než která následně přišla. Tedy směřování české politiky proti Rakousku.⁵¹

„Usilujeme o československý stát. Český národ se přesvědčil, že se musí postarat sám o sebe. Rakousko...stalo se dependencí Německa...“ tak znělo první sebevědomé provolání odboje,⁵² které bylo založeno T. G. Masarykem. I v rámci domácí politiky je třeba zmínit určitou „revoltu“, která měla udržovat spojení se zahraničním odbojem a fungovala pod označením Česká Maffie.

Je nutné poznamenat, že zkraje války se skoro v žádné české politické straně neobjevilo stoprocentní mínění o plné české samostatnosti, nicméně tento názor a přesvědčení se vyskytoval napříč celým politickým spektrem. I sám Masaryk po dlouhou dobu vystupoval jako rakouský patriot, jenž byl zajisté pro udržení monarchie. Kdy a na základě čeho se u něj přeměnilo přesvědčení o nutnosti samostatného státu není úplně jisté. Nejspíše jej k tomu přivedly až diskuze vedené s politiky a vůbec samotné jeho pozorování stavu Rakouska po vypuknutí války. Zde patrně viděl, že v případě válečného vítězství ústředních mocností,⁵³ dojde k tvrdému poněmčení českých zemí.

⁵¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky*. Třetí vydání. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-563-7, str. 19-21

⁵² Český komitét zahraniční

⁵³ Taktéž označován jako Čtyřspolek, či německy Mittelmächte. Sestávající se z Německa, Rakousko-Uherska, Italského království a od roku 1914 se přidala ještě Osmanská říše.

Zahraněčnímu odboji, který byl představován od roku 1916 Českou národní radou, jež nahradila Český komitét, se postupně dařily první úspěchy v rámci diplomatických jednání. Zmínil bych vydanou nótu ze dne 10. ledna 1917, ve které se jako jeden z cílů Dohody uvádí osvobození národů od cizí nadvlády, jako byly například Italové, Rumuni, ale také Čechoslováci.⁵⁴ Podstatnou roli při budování samostatného státu hrálo také vybudování Československých vojenských legií. Zejména jejich pozdější vojenské úspěchy sehrály opravdu podstatnou úlohu při vzniku ČSR. České politické snahy v zahraničí vedli zejména T. G. Masaryk, E. Beneš a slovenský představitel M. R. Štefánik. Vrcholem bylo francouzské vládní uznání československé Národní rady jako nejvyššího orgánu, který se tak měl stát základním kamenem nastávající vlády československé. Taktéž byly uznány za oprávněné československé nároky a zejména přislíbeny státoprávní požadavky. „Podobného uznání a příslibu se dostalo československé vládě od vlády britské 9. 8. 1918, 3. 9. 1918 uznala vláda USA Národní radu za československou vládu de facto stále neexistujícího československého státu.“⁵⁵

Neméně důležitý byl také domácí odboj, který zajišťoval podporu odboji zahraničnímu. Existovaly jak neoficiální organizace (např. již zmiňovaná Maffie), tak také oficiální politické orgány. Na formální úrovni se jednalo zejména o Český svaz poslanců reprezentující, české země na říšské radě a Národní výbor. Avšak obě instituce byly po určitou dobu prorakouské a proklamovaly podporu Rakousko-Uherska i do budoucna. K zásadnímu obratu dochází teprve až v roce 1918, kdy byla přijata tzv. Tříkrálová deklarace, jako reakce na slova rakouského ministra Czernina, že vláda neuznává právo národu na sebeurčení.⁵⁶ V deklaraci je konstatováno zejména právo na národ a na sebeurčení národů.

Ke konci války bylo rakouské soustátí zcela vyčerpáno, ať po stránce vojenské nebo hospodářské. A tak mohlo dojít ke konečné fázi československého odboje, který proběhl v podzimním období desátého měsíce roku 1918.

⁵⁴ RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-881-3, str. 392-394

⁵⁵ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4, str. 316

⁵⁶ TICHÝ, Daniel. Sto let od Tříkrálové deklarace. Dala na stůl otázku české samostatnosti, Vídeň její text zkonfiskovala. *Česká televize* [online]. 2018, 6.1.2018 [cit. 2019-01-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2353210-sto-let-od-trikralove-deklarace-dala-na-stul-otazku-ceske-samostatnosti-viden-jeji>

2.4 Den české samostatnosti

Washingtonská deklarace⁵⁷ byla vyvrcholením zahraničního odboje. „V této vážné chvíli, kdy Hohenzollernové nabízejí mír, aby zabránili roztrhání Rakouska-Uherska a Turecka, a kdy Habsburkové slibují federalizaci říše a autonomii neuspokojeným národnostem vydaným jejich panování, my, Československá národní rada, uznaná vládami spojeneckými a americkou za Prozatímní vládu československého státu a národa, v úplné shodě s prohlášením českých poslanců, učiněným v Praze 6. ledna 1918, a uvědomující si, že federalizace a tím spíše autonomie pod vládou habsburské dynastie nic neznamenají, tímto činíme a vyhlášíme toto své Prohlášení nezávislosti.“ Tak počíná znění deklarace, kterou podepsal profesor T. G. Masaryk (ministrský předseda a ministr financí), generál Dr. Milan R. Štefánik (ministr národní obrany) a Dr. E. Beneš (ministr zahraničních věcí a vnitra). Byla zcela jednoznačně vyřčena nevěle zůstat součástí Rakousko-Uherska, ba naopak snaha dopomoci k jejímu pádu.

Rakousko-uherský ministr Gyula Andrásy zaslal 27. 10. 1918 tzv. Andrásyho nótu, v níž byly přijaty všechny americké podmínky.⁵⁸ Následujícího dne byly toho plné noviny a československý lid v Praze to pochopil, ač nesprávně, jako ukončení války a kapitulaci Rakousko-Uherska.⁵⁹ Prahou se linula vítězná nálada okořeněná nezměrnými demonstracemi, na kterých lid podněcoval k co nejrychlejšímu vyhlášení tolik toužené samostatnosti. I přes nečekaně nastalou situaci se pětice mužů⁶⁰ sešla v pozdních hodinách a signovala Rašínem sepsaný první zákon o samostatném československém státě.⁶¹ Snění se proměnilo v realitu.

Pro pořádek je nutné ještě doplnit tzv. Martinskou deklaraci, kterou se slovenská národnost přidala k utvoření Československé republiky^{62,63} Proces

⁵⁷ Přijata 17. 10. 1918.

⁵⁸ Stanoveny ve Wilsonově nótě.

⁵⁹ RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-881-3, str. 407.

⁶⁰ Později nazvaní „Muži 28. října“ – Antonín Švehla, Jiří Stříbrný, Alois Rašín, František Soukup a za Slováky Vavro Šrobár.

⁶¹ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-988-9.

⁶² Mezi lety 1918-1938 označována jako První republika.

⁶³ Národnostní otázka v Polsku a Československu v meziválečném období: sborník z mezinárodní vědecké konference: (26.-27.10.2004) = Kwestia narodowa w Polsce i w Czechosłowacji w okresie międzywojennym : praca zbiorowa z międzynarodowej konferencji naukowej : (26-27 X 2004 r.). Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005. ISBN 80-864-9530-2, str. 108.

destabilizace a rozpadu Rakousko-Uherska pokračoval i nadále. Postupně vzniká mimo jiné Polská republika, Maďarská republika a za zmínku stojí také nově ustavené Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. A tak došlo k rozsáhlému přetvoření tehdejší střední a východní Evropy z řad utlačovaných národů.⁶⁴

2.5 Pařížská mírová konference

Po válce bylo potřeba Evropu nově uspořádat, zajistit mír a pokusit se o stabilizaci poměrů a jednoty v Evropě. Za nutnost bylo pokládáno vytyčení státních hranic jednotlivě vznikajících států. Například nově zrozeného československého státu, ale samozřejmě i dalších ve střední a východní části Evropy.⁶⁵ Vzhledem ke komplikovanosti národnostních problémů to však byl velký „oříšek“. Měly se uplatnit především principy národnostní, historické, ale reflektovány byly také požadavky hospodářské. Všechny zmíněné předpoklady však měly své trhliny.⁶⁶ A tak byla do Paříže svolána mírová konference, jež měla rozhodnout o poválečném uspořádání.

Pařížská mírová konference, jak se jí dle místa konání začalo označovat, probíhala mezi lety 1919 až 1920. „Výsledkem konference bylo podepsání mírových smluv s poraženými státy a dalších dokumentů. Ve svém komplexu tvořily základ poválečného uspořádání v Evropě, tzv. versailleský systém, který měl být zárukou dalšího mírového vývoje v celé Evropě.“⁶⁷

2.6 Úspěchy ČSR na Pařížské konferenci

Nově vzniklá ČSR převzala po svém předchůdci problém v podobě vyhroceného konfliktu mezi českou a německou národností, který nikdy nebyl zcela vyřešen, a tak neustále nabíral na síle. Tyto problémy byly provázány v celém spektru ať už politického nebo běžného společenského života. Národnostní problémy tak zasahovaly například do správy, ale také do vzdělávání. Dle mého

⁶⁴ ŠAROCHOVÁ, Gabriela V, Pavel BĚLINA, Jiří KAŠE, Jan Pavel KUČERA a Jaroslav CUHRA. *České země v evropských dějinách*. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-718-5793-9, str.385.

⁶⁵ Například Druhá Polská republika, Maďarská lidová republika atd.

⁶⁶ U historického principu se střetával nárok více států na stejné území. Například spor o Těšínsko mezi Československem a Polskem.

⁶⁷ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.přepřacované vydání. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4, str. 328.

názoru nebylo zcela racionální, že klíčové postavení v rámci právního řádu získali Češi a Slováci, kteří požívali jistých výhrad v postavení státního národa. Jako špatné rozhodnutí vidím také vyloučení ostatních menšin z prvního parlamentu.⁶⁸ I když menšiny tvořily minimálně 1/3 obyvatelstva, v tomto parlamentu nebyly vůbec zastoupeny. Zde však nutno dodat, že hlavním důvodem byla neangažovanost a neochota národností býti součástí ČSR. Negativní postoj vůči ČSR zaujímal nejen německá národnost, která byla zajisté nejpočetnější, ale také národnosti ostatní.

Pro úpravu národnostních menšin byla samozřejmě významná vnitrostátní právní úprava,⁶⁹ neméně důležité bylo také působení světové politiky a mezinárodní právo. Začíná působit mezinárodněprávní ochrana menšin, jež byla obsažena v menšinové smlouvě, kterou bylo ČSR po válce povinno přijmout. Závazky vyplývající z těchto smluv měly mít aplikační přednost před vnitrostátní úpravou a vůbec prakticky byly převzaty do naší ústavy, a také do jazykového zákona z roku 1920.⁷⁰

ČSR na pařížské mírové konferenci, která jak již jsem výše předeslal, rozhodovala o poválečném uspořádání Evropy, získala značné úspěchy v podobě územních zisků. Nutno poznamenat, že každá mince má dvě strany, a tak s tímto ziskem přišly později také problémy. Byly zde početné národnostní menšiny, které neměly zájem být součástí republiky. Jednalo se především o nepřátelsky smýšlející Němce, ale velké potíže byly i s Maďary a Poláky.

Uvedl bych dva základní důvody, které přispěly k tomu, že pařížská mírová konference byla pro českou stranu pozitivní, tedy alespoň co do územních zisků. Za prvé se jednalo o postoj Francie, která chtěla Německo co nejvíce oslabit, získat si tím u nově vznikajících států jejich přízeň a vybudovat si dobré diplomatické vztahy. A neméně důležité se mi jeví také samotné snahy českých politiků⁷¹ na této konferenci. Reprezentace ČSR prezentovala jisté národnostní sliby, které však nemohly být vždy s jistotou splněny. Mám na mysli především tzv. Benešova

⁶⁸ Tzv. Revoluční národní shromáždění, které vzniklo z národního výboru.

⁶⁹ Především ústavní listina a jazykový zákon.

⁷⁰ PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU, ed. *Menšiny a právo v České republice*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-00-1, str. 64-65.

⁷¹ Na pařížské mírové konferenci byla ČSR reprezentována Karlem Kramářem a Edvardem Benešem.

memoranda. Například ve třetím memorandu byl vyřčen úmysl uspořádání ČSR dle „švýcarského modelu“, ke kterému však vůbec nedošlo.⁷²

„Dne 28. června 1919 byla podepsána Versailleská smlouva s Německem, která přiřkla Československu Hlučínsko a to proti vůli jeho obyvatel.“⁷³ Dále byla dne 10. září podepsána Saint-Germainská smlouva,⁷⁴ dle které Čechy, Morava, část Slezska a některá území v Dolním Rakousku⁷⁵ připadly Československu. Smlouva však neřešila hranice s Maďarskem a ani spor s Polskem o Těšínsko.⁷⁶ Mimo jiné byl Rakouský stát a ČSR zavázány k placení válečných reparací. K úplnosti je třeba zmínit ještě tzv. Trianonskou mírovou smlouvu, která již pouze deklarovala hranice s Maďarskem. Ty byly stanoveny usnesením Nejvyšší rady spojenců z 12. června 1919. Dále smlouva mezi Rakouskem a ČSR o vedení hranic. Maďarsko na základě „Trianonu“ uznalo úplnou nezávislost Československa včetně Podkarpatské Rusi. Politici z Podkarpatské Rusi vyjádřili vůli se přičlenit k ČSR. Potvrzené to bylo tzv. Malou Saint-Germainskou úmluvou. Definitivní zánik Rakousko-Uherska byl potvrzen výše zmíněnou Saint-Germainskou smlouvou.

2.7 Menšinová otázka na počátku ČSR

První Československá republika byla státem, ve kterém spolu žilo poměrně velké množství národnostních menšin a zejména u Němců se jednalo o velmi početnou menšinu. Po znovuzískání české samostatnosti se ve zdejší společnosti významně změnila poměry. „Dříve vládnoucí (nebo alespoň fakticky preferovaní) Němci se zde po roce 1918 ocitli v roli menšiny a podobně tomu bylo s Maďary v bývalé uherské části monarchie.“⁷⁷ Oproti tomu Češi a Slováci, kteří byli po dlouhá léta bezmezně utlačováni, dosáhli svého snu a založili si vlastní stát. Považuji za důležité zmínit počet obyvatel v tehdejší ČSR a poukázat tak tím na

⁷² PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 28-31.

⁷³ Memoranda československé vlády na pařížské mírové konferenci 1919-1920 – mýty a fakta. *NÁŠ SMĚR*[online]. 2009 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://nassmer.blogspot.com/2009/08/memoranda-ceskoslovenske-vlady-na.html>

⁷⁴ V platnost vstoupila 16. června roku 1920.

⁷⁵ Tzv. České Rakousy

⁷⁶ Spor byl vyřešen až na konferenci velvyslanců v roce 1920 a 1924.

⁷⁷ PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU, ed. *Menšiny a právo v České republice*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-00-1, str. 63.

velmi složité národnostní složení, které bylo převzato ještě z dob Rakousko-Uherska.

Na základě sčítání lidu, které proběhlo v roce 1921, byl počet obyvatel zhruba 10 miliónů.⁷⁸ Nejpočetnější národnostní menšinou byli bezesporu Němci, kterých bylo přes 3 milióny, a tak vůbec tvořili nejčetnější menšinu v rámci celé tehdejší Evropy! Dále zde žilo přibližně 760,000 Maďarů, 470,000 Rusínů, sto deset tisíc Poláků a vzpomenu bych také židovskou entitu, která čítala okolo 200,000 příslušníků tohoto náboženského vyznání.⁷⁹ Jde vidět, že národnostní složení bylo opravdu velmi rozmanité. Považme, že Němci tvořili 23,4 % z celé tehdejší populace v ČSR. A vůbec tím největším problémem bylo, že zde bylo spousta lidí, kteří si vůbec nepřáli v tomto státě žít.

Je zřejmé, že německá strana požadovala úplnou rovnost s Čechy a Slováky. Bylo třeba vyřešit záležitosti této národnosti. Vzhledem k její početnosti byla otázka, zda vůbec jsou menšinou a zda jim například nenáleží plné užívání němčiny na úřadech atd. Vezměme také v úvahu to, že slovenských příslušníků bylo bezmála o jeden milion méně než Němců, a i přesto Němci tvořili pouze menšinu. Právní řád však Němce označoval jako menšinu, přičemž Češi a Slováci byli považováni za státní národnost. Významné z pohledu práva bylo rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, vydané v březnu roku 1919, které říkalo, že národnostem nenáleží plné zrovnoprávnění se státním národem. Zde lze vidět poměrně zásadní změnu oproti uspořádání za Rakouské monarchie, kdy si byly tyto národy minimálně v teoretické sféře rovny.

Legislativní činnost se musela vypořádat s úpravou menšin, dá se říci ve všech aspektech každodenního života. Nejzásadnější bylo zajisté užívání jazyka, zejména při styku s úřady, ve školách, popřípadě jaký jazyk bude použit ve vojsku. Jazyková otázka byla důsledně propracována a byla upravena odlišněji než za dob Rakousko-Uherska.

Po válce se na mezinárodní úrovni zabývalo menšinami rasovými, náboženskými a jazykovými. To všechno bylo obsahem menšinových smluv, a právě jednou z nich byla ČSR vázána. Touto smlouvou se budu podrobněji zabírat později v dalších řádcích této práce. Právní úprava ČSR se zabývala především

⁷⁸ Některé zdroje uvádí dokonce 13,6 milion obyvatel (viz. Menšiny a právo v České republice, René Petráš, strana 63)

⁷⁹ KUKLÍK, Jan. *Czech law in historical contexts*. Prague: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2860-8, str. 102.

otázkou jazykových menšin, přičemž rasovými menšinami o poznání méně. Jako příklad bych uvedl romskou populaci, které se týká pouze pár právních předpisů. Nejméně se pak řešilo postavení Židů. Stát neupřednostňoval žádné náboženství, tudíž se o náboženských menšinách v zásadě nedá v období první ČSR pojednávat.⁸⁰

2.8 Menšinové smlouvy

Na mezinárodní úrovni existovalo více úmluv, které se zabývaly ochranou menšin. V podstatě pro všechny státy, jež podléhaly systému ochrany Společenství národů, existovala nějaká smlouva či deklaráce. Tato organizace vznikla na základě Versaillské mírové smlouvy, jejímiž iniciátory byly státy Dohody, ale také například Československo jako jejich spojenec. Hlavním cílem bylo především zajištění a setrvání světového míru.

Menšinové smlouvy můžeme klasifikovat do 4 skupin. Do první skupiny řadíme mírové smlouvy, které byly uzavřeny na pařížské mírové konferenci, a i zde nalezneme ustanovení pojednávající o menšinách. Další skupina je tvořena již samotnými menšinovými smlouvami, jež byly uzavírány mezi vítěznými mocnostmi a jejich spojenci. Jedná se například o úmluvy, které byly uzavřeny s Polskem, Rumunskem, či Řeckem. Pro tuhle práci je však stěžejní smlouva, jež byla podepsána s ČSR. Jde o tzv. minoritní Saintgermainskou smlouvu,⁸¹ kterou se budu zabývat detailněji v následující podkapitole. Třetí skupina je tvořena prohlášeními o ochraně menšin, a to ze strany nově přistoupivších států⁸² do výše nastíněné organizace. Poslední skupina se sestává z tzv. dvoustranných menšinových smluv, které spolu uzavíraly sousední státy (ČSR uzavřela tyto smlouvy s Německem, Rakouskem a Polskem). Podstatným významem bylo to, že tyto smlouvy spadaly pod přímý dohled Společenství národů.⁸³

⁸⁰ PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU, ed. *Menšiny a právo v České republice*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-00-1, str. 63-64.

⁸¹ Celým označením Smlouva mezi čelními mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem.

⁸² Například Albánie, Lotyšsko, Litva atd.

⁸³ PETRÁŠ, René. *Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 88-90.

2.9 Menšinové závazky ČSR

Menšinové smlouvy, které byly uzavírány mezi vítěznými státy a jejich spojenci, byly co do obsahu velmi podobné. Zmínil bych především uzavřenou smlouvu s Polskou republikou,⁸⁴ která byla považována jako vzor pro ostatní menšinové smlouvy. V zásadě lze jejich obsah rozdělit do tří základních okruhů. Sestávaly se jednak z práv, které byly zaručeny všem obyvatelům v daném státě, dále zde nalezneme úpravu nabývání státního občanství. A třetí část obsahovala ustanovení o vlastních právech menšin.

ČSR se zavázala k podepsání menšinové úmluvy již v samotné mírové smlouvě s Rakouskem. Tato smlouva nabyla účinnosti 16. července roku 1920 a následně byla u nás zveřejněna ve Sbírce zákonů a nařízení dne 31. prosince 1921, a to v anglickém, francouzském a českém znění.⁸⁵ Celým názvem „Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Rakouskem“. Zde v článku 57 stojí, že: „přijímá ustanovení, která tyto mocnosti budou pokládati za nutná k ochraně zájmů těch obyvatelů Československu, kteří se od většiny obyvatel liší rasou, jazykem neb náboženstvím.“ Dále bylo upraveno také postavení osob, které pozbyly rakouské státní příslušnosti na základě článku 70. „Všechny osoby, které mají právo domovské na území, jež dříve tvořilo část bývalého mocnářství rakousko-uherského, stávají se, pozbývajíce zároveň státního občanství rakouského, ipso facto příslušníky onoho státu, který na řečeném území vykonává práva svrchovanosti.“ Všechny tyto osoby, starší 18 let, mohly do jednoho roku požadovat státní občanství státu, na kterém měly domovské právo před tím, než ho nabyly na území postoupeném (čl. 78). Mimo jiné se státním občanstvím zabýval také článek 80. V něm bylo stanoveno, že osoby mající domovské právo na území bývalého rakouského soustátí a liší se v něm jazykem či rasou od většiny obyvatel, budou si moci do 6 měsíců vybrat mezi státy Rakouska, Itálie, Rumunska, Polska, dále státu srbsko-chorvatsko-slovinského nebo Československa, a to podle toho, zda se tam většina obyvatel bude sestávat z osob patřící k té samé rase a hovořících stejným jazykem.

Někteří lidé měli pochybnosti z toho, že nebylo uzákoněno, co by nastalo v případě, pokud by se osoba nerozhodla pro československé občanství, a zároveň

⁸⁴ Smlouva mezi mocnostmi spojenými a sdruženými a Polskem, která byla podepsána dne 28. června roku 1919.

⁸⁵ *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní*. Praha: Právnícká jednota, 1923, 62(1), str. 13.

by republiku neopustila. Zmíněný člověk by se v souladu s právem stal cizincem a s největší pravděpodobností by byl vyhoštěn.⁸⁶

2.10 Minoritní smlouva v první ČSR

Dne 10. září 1919 ČSR signovala menšinovou smlouvu.⁸⁷ Na jedné straně byly subjekty této smlouvy tzv. Čelní mocnosti – Spojené státy americké, Francie, Itálie, Japonsko a říše britská a na straně druhé stálo Československo. Obsahem bylo 20 základních článků, které byly rozděleny do 3 hlav. Součástí byly také četné přílohy. V článku 20 byla stanovena lhůta k přijetí dalších smluv, které byly do této přílohy připojeny.

Ve 2. článku se Československo zavázalo, že všichni jeho obyvatelé budou mít plnou a naprostou ochranu jejich svobody a jejich života, a to bez zřetele na jejich původ, státní občanství, rasu, jazyk či náboženství. Dále v tomto článku byla zakotvena svoboda jakéhokoliv vyznání, náboženství nebo víry pod podmínkou, že nebude ohrožen veřejný pořádek či dobré mravy. Tento článek se týkal všech obyvatel Československa. Oproti tomu článek 7 platil pouze pro československé státní občany.

„Všichni státní občané českoslovenští budou si rovni před zákonem a budou požívatí stejných práv občanských a politických bez ohledu na rasu, jazyk nebo náboženství.“ (čl.7) Žádnému občanovi by nemělo být k tíži jeho rozdílné náboženské či jiné vyznání, pokud jde o jeho politická a občanská práva. Zejména byl zdůrazněn svobodný přístup do veřejné služby, úřadů či například k získání živnosti. „Občané měli právo používat jakýkoliv jazyk v soukromých, obchodních i náboženských stycích, v tisku, veřejných projevech i na veřejných shromážděních.“⁸⁸ Dále měli českoslovenští příslušníci právo používat svého jazyka před soudy.

Českoslovenští občané, jež náleželi k menšinám, měli mít zaručené stejné zacházení jaké náleželo ostatním státním příslušníkům. Zejména jim náleželo právo

⁸⁶ Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní. Praha: Právnícká jednota, 1920, 59(5), str. 180-181.

⁸⁷ Smlouva mezi čelními mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, jež byla podepsána v Saint-Germain-en-Laye.

⁸⁸ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 93.

zakládat a řídit tzv. ústavy lidumilné, náboženské či sociální, dále i školy. Zde měli také právo užívat svého jazyka a svobodně vykonávat svoje náboženství.

Na základě článku 9 mělo Československo poskytnout svým občanům vzdělání i v jiné řeči, než je jazyk český. Jednalo se o oblasti, kde žil větší počet těchto státních příslušníků s jiným jazykem. Na druhou stranu však nebylo zakázáno nařídit vyučování řeči české. Menšinám také náležel podíl na částky z veřejných fondů dle rozpočtu státního, obecního, popřípadě jiného. Tyto částky měly být využity na náboženství, výchovu nebo dobročinnost. Dále bylo v této úmluvě upraveno státní příslušenství československé. Jeho nabytí a pozbytí. Pojednávaly o tom články 3-6.

Je velice důležité poznamenat, že ustanovení článků 2-8 bylo pro ČSR závazné uznat jako základní zákony a ty neměly odporovat žádnému vnitrostátnímu zákonu (čl. 1). Tato ustanovení měla mít tedy dokonce přednost před ústavními zákony.⁸⁹ „Ustanovení smluv o ochraně národnostních menšin měla tedy uvnitř jednotlivých vnitrostátních právních řádů stupeň základních zákonů (fundamental law), které nemohly být změněny vnitrostátním zákonodárstvím, nýbrž jen ve shodě s Radou Společnosti národů. Tím představovaly také omezení legislativního prostoru ústavního zákonodárce.“⁹⁰ Pro stát tak byl přijat závazek, že náš vnitrostátní právní řád bude v souladu s mezinárodními úmluvami, které zároveň budou v postavení absolutní přednosti. Vnitrostátní soudy tento fakt však později odmítaly. Týkalo se to pouze článků 2-8, přičemž poslední 9 článek hlavy I již označen za základní právo nebyl.

V další části, respektive v hlavě II., se úmluva zaobírá postavením Podkarpatské Rusi, jelikož se Rusíni na základě této úmluvy k ČSR připojili. Pojednávají o tom články 10 až 13. Pro zmíněnou oblast byla přislíbena určitá autonomie, avšak zřízení této samosprávy bylo nakonec krajně nereálné, a to především z důvodu velké zaostalosti Podkarpatské Rusi.

Na závěr je třeba ještě blíže rozebrat ustanovení v článku čtrnáctém, jelikož se zde pojednává o zabezpečení plnění závazků. Na základě ustanovení hlavy I. a II., menšiny požívaly ochrany od Společnosti národů. K případným změnám mohlo dojít pouze se souhlasem většiny v rámci tohoto společenství. Dále se ČSR zavázalo, že každý člen Rady Společnosti národů bude mít možnost upozornit na

⁸⁹ Tamtéž str. 94.

⁹⁰ SCHEU, Harald Christian. *Ochrana národnostních menšin podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-718-4632-5, str. 13.

hrozící porušení výše uvedených závazků. Konečné rozhodnutí v těchto otázkách mohl vydat Stálý mezinárodní soudní dvůr. Základem pro menšinový spor bylo, že muselo jít o rozpor mezi státy, nikoliv tedy o rozepři mezi státem a její menšinou. Menšina tak musela získat jistou podporu od některého ze států.

2.11 Další menšinové závazky ČSR

Vedle menšinové smlouvy se stát československý zavázal také dalšími smlouvami upravující menšinovou otázku. Jednalo se o tzv. dvoustranné menšinové smlouvy, které byly uzavírány se sousedícími zeměmi. Byly uzavřeny tyto úmluvy: 7. června 1920 s Rakouskem, 29. června 1920 s Německem, 29. listopadu 1920 (ta však nebyla ratifikována) a 23. dubna 1925 s Polskem. Zabývaly se řešením místních problémů a vyjasňovaly nejasnosti stanovené v menšinové smlouvě.⁹¹

⁹¹ PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU, ed. *Menšiny a právo v České republice*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-00-1, str. 75.

3 Problémy státu v oblasti národnostních menšin v prvních letech své existence

3.1 Poválečná bída

Se vznikem republiky se pojily četné problémy – ekonomicko-hospodářské, menšinové a územní. Zrození nového státu tak bylo provázáno s velmi těžkým obdobím. Pomalu končila největší válka, jakou svět do té doby spatřil. Strmě rostla nezaměstnanost a bída, prudce se zvyšovala cena potravin, přičemž odměna za práci trvale klesala. Za války docházelo k velkému znehodnocování cen, což mělo za následek, že poválečné ceny dosahovaly u týž potravin bezmála desetinásobku své původní hodnoty. Pro příklad uvedu změnu ceny u snad nejzákladnější potraviny u nás. Zatímco před válkou stály brambory v řádu několika haléřů za kilo, v posledním roce války se cena zvýšila na 3 Kč⁹². Což byl obrovský cenový skok.⁹³

V prosinci byl alespoň přijat zákon o státní podpoře nezaměstnaným, avšak peněžní pomoc dosahovala pouze čtyř korunového příspěvku na den pro jednu osobu. Dále v ČSR v průběhu října běsnila epidemie tzv. španělské chřipky, která měla na svědomí spousty životů po celé zeměkouli. Zpočátku byli lidé posilněni hrdostí z národního úspěchu, avšak hlad byl neúprosný a situace se zhoršovala. Rok 1919 byl ve znamení častých demonstrací či stávek, jež měly různorodý charakter – probíhaly jak sociální, tak také národnostní bouře. Ovšem to nebyly jediné nesnáze, které stát musel řešit.⁹⁴

3.2 Německý převrat

Zatímco Vídeň na vznik ČSR nereagovala, čeští Němci hned další den, 29. října, vyhlásili tzv. Deutschböhmen, jenž se rozprostíral v severozápadních Čechách. Jednalo se o samostatnou německou provincii, ve které byla pohotově přijata vlastní ústava a zřízena taktéž zemská vláda. V průběhu listopadu se dařilo zakládat ještě další německé provincie: Sudetenland (oblast severovýchodních

⁹² Koruna československá. V období první republiky měla zkratku Kč, v období druhé republiky měla zkratku K a od roku 1945 se označovala Kčs.

⁹³ Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní. Praha: Právnícká jednota, 1918, 57(10), str. 348.

⁹⁴ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky*. Třetí vydání. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-563-7, str. 49-60.

Čech), Deutschsüdmähren (na jižní Moravě) a Böhmerwaldgau (oblast jižních Čech a Šumava).⁹⁵ Tyto oblasti se vznikem ČSR nesouhlasily a hodlaly zůstat součástí Rakouska.

Je zřejmé, že žádná národnost se nemůže uspokojit s pozicí menšiny ve státě jiného národa, a tak to bylo přesně u Němců. Snaha byla odtrhnout pohraniční oblasti a ty připojit k Rakousku. Němci se odkazovali na právo na sebeurčení, díky kterému se česká země odtrhla od Rakousko-Uherska. Němci se tak dožadovali stejného práva i pro sebe. Pro ČSR to však bylo zcela krajně nepřijatelné, jelikož by byl ohrožen samotný život nově vzniklé republiky.

Špatná hospodářská situace a potravinová nouze donutila německé provincie k jednání s Národním výborem. Paradoxem však byl požadavek německé strany na převzetí výživy obyvatel v těchto oblastech. „Politici představitelé německých oblastí na jedné straně vytvořením samostatných provincií se snažili rozdělit české země a znemožnit vytvoření československého státu. Na druhé straně však od státu, jehož existenci chtěli znemožnit, žádali pomoc při udržení těchto samostatných provincií, které bez vnitrozemí nebyly životaschopné.“⁹⁶ Národní výbor byl žádán o potraviny pro „německé“ oblasti, avšak následnou distribuci si měli Němci provádět sami. A tak je jasné, že k dohodě jen tak dospět nemohlo.

Československá strana se snažila hledat řešení v podobě dohod s českými Němci, nicméně žádné jednání nevedlo ke vytouženému výsledku. Německá strana si přála být součástí Německé říše, nikoliv národnostní menšinou v ČSR, což je pochopitelné. Zástupci Deutscheböhmenu se také obrátili na Wilsona, když si stěžovali, že je bezmála dvou a půl milionům Němců bráněno uplatnit své právo na sebeurčení.

Vláda již na nic nečekala, poměrně rychle reagovala a oblasti provincií vojensky obsadila. Vše proběhlo bez většího odporu. Nakonec se i samotná německá menšina uspokojila se začleněním do ČSR. Zejména z důvodu špatné hospodářské situace. Československá vláda jim alespoň dokázala zajistit potravinovou obživu.

⁹⁵ OLIVOVÁ, Věra. *Československo a Německo 1918-1929*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2010. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše. ISBN 80-861-0745-5, str. 57-58.

⁹⁶ Tamtéž str. 62.

3.3 Problémy na slovenském území

ČSR muselo řešit nejen německou otázku, ale nepokoje nastaly také na Slovensku, kde se o toto území snažilo Maďarsko. V listopadu došlo dokonce k pádu maďarských vojsk, které obsadilo takřka celé slovenské „teritorium“. Uherská vláda se hodlala vypořádat s jednotlivými menšinami, nicméně hlavním cílem bylo zachovat celistvost celých dřívějších Uher, a to samozřejmě včetně Slovenska.⁹⁷ Snad ani netřeba dodávat, že situace byla velice komplikovaná vůbec samotnou skladbou obyvatelstva na slovenském území, kde žila velmi početná skupina příslušníků, hlásící se k maďarské národnosti.⁹⁸ Další překážku vidím také v určení možné hranice, jelikož ty nešly vytyčit dle historického hlediska, jak tomu bylo možné v českých zemích.

Brzy došlo k prvním vojenským střetům a potyčkám, přičemž maďarská ofenzíva byla z počátku podstatně úspěšnější. Situaci bylo třeba řešit. Po žádostech Beneše v Paříži je zde rozhodnuto o stanovení demarkační linie, dle které se mělo Slovensko oddělit od Maďarska.⁹⁹ Avšak stále bylo nutné ho vymanit z maďarského vlivu.

Hranice byly poté stanoveny na pařížské mírové konferenci. Výsledkem bylo, že se Slovensko stalo definitivně součástí Československa a maďarská armáda byla nucena zemi opustit. Přičleněna byla dále Podkarpatská Rus, která do té doby spadala do maďarské správy. I přes toto konečné rozhodnutí zůstávaly československo-maďarské vztahy na hranicích velmi vypjaté. Maďarská menšina byla tímto rozhodnutím velmi rozhněvána. Docházelo k četným nepokojům, které vyvrcholily v únoru demonstrací v Bratislavě, při níž dokonce několik účastníků zaplatilo životem.

3.4 Spory o Těšínsko

Dalším ohniskem konfliktů byla bezesporu oblast Těšínska, o které vedla spory ČSR s Polskem. Početné polské obyvatelstvo, zde žijící, jednoznačně

⁹⁷ RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-988-9, str. 241.

⁹⁸ Za zmínku stojí také tzv. maďaróni. Jednalo se o velmi početnou sortu obyvatelstva na Slovensku, kteří byli sice slovenského původu, avšak hlásili se k Maďarům.

⁹⁹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky*. Třetí vydání. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-563-7, str.46.

vyjadřovalo vůli být součástí nově vzniknutého Polska. Avšak je třeba zmínit, že tahle oblast je velmi bohatá na nerostné suroviny (zejména uhlí), a právě i proto se ani jedna ze zemí nehodlala této části jen tak vzdát. 23. ledna 1919 započaly boje. Československé vojsko postupně obsadilo prakticky celou tuto oblast. Zasáhnout musela až Nejvyšší rada Dohody, která oba aktéry donutila uzavřít mír a sama stanovila demarkační linii. K definitivnímu uspořádání hranice došlo až následujícího roku, a to 28. července. Těšínsko bylo rozděleno podle toku řeky Olše a rozdělilo se také samotné město Těšín (i v dnešní době máme Těšín na polském území a Český Těšín příslušející k České republice).¹⁰⁰

¹⁰⁰ RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-881-3, str. 411-413.

4 Zákonná úprava práv národnostních menšin na území První ČSR

4.1 Počátek zákonodárné činnosti v nově vzniklém státě

Po vleklých staletích za monarchie se Čechům po 28. říjnu konečně naplnily jejich sny a vláda se navrátila do jejich rukou. Poslance však čekal zcela jistě nelehký úkol. Bylo třeba co nejrychleji započít svoji vlastní legislativní aktivitu. Dr. Václav Hora napsal: „přejeme si jistě všichni, abychom i při této, pro náš mladý útvar státní tak vysoce důležité činnosti dokázali plně svou způsobilost, záleží nám všem na tom, aby naše zákony vyhovovaly potřebám života, upravovaly cestu ku klidnému, spořádanému a uspokojivému soužití v našem státě a aby nebyly samy zdrojem pochybností, nejistoty a sporného výkladu.“¹⁰¹

Je zřejmé, že vzhledem k časovému presu a vůbec samotné nenadálé situaci, nebylo toto prostředí tím nejkolidnějším pro legislativní činnost. A tak se první československé zákony potýkají s pochybnostmi a jistými omyly. V tu chvíli na řadu mají přicházet osoby znalé práva, zejména právníci, kteří mají na tyto nedostatky kriticky upozorňovat. V právním periodiku Právník tak například v roce 1918 upozorňoval již zmíněný pan doktor Václav Hora. jenž to bral jako službu státu, kterou by měl každý občan své zemi přinášet.

4.2 Národnostní právo československé

Národnostní právo nám upravuje vztahy, které vyplývají ze samotného života národností ve státě. Zasahuje do různorodých oblastí, neupravuje nám pouze otázku jazyka. Československé národnostní právo definovalo taktéž pojem národnost. Příslušné právní normy stanovily zakotvení národností do právního řádu a zajišťovaly jejich ochranu. Dále nalezneme právní předpisy, upravující národnostní otázku v rámci kulturního a školského prostředí. Nesmím opomenout ani na další právní odvětví národnostního práva československého, kterým je národnostní zastoupení ve veřejných orgánech a na úřadech, popřípadě také rozdělení rozpočtového podílu na základě národnosti.¹⁰²

¹⁰¹ Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní. Praha: Právnícká jednota, 1918, 57(12), str. 389.

¹⁰² Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní. Praha: Právnícká jednota, 1927, 66(17), str. 664.

4.3 Stručné vymezení národnostního řádu v republice

Jednotlivá menšinová práva zaručená ústavními právními předpisy byla dána jednotlivcům. Měla tedy individuální ráz, který nebyl dán menšinám jako celkům, nýbrž jednotlivým státním občanům ČSR.¹⁰³ Zákony, ať už ústavní či zákony „běžné“, zásadně neuznávaly národnostní práva jako kolektivní. Subjektem kolektivních práv tak nebyl ani národ československý a samozřejmě ani další, podstatně méně četné, národnostní menšiny.

Národnostní práva můžeme podle tehdejšího právního řádu rozdělit do dvou základních kategorií. Do první skupiny patří právní předpisy, které v sobě skýtaly jisté priority pro národ československý. Druhá kategorie byla tvořena předpisy, jež byly postaveny zásadně na plné národnostní rovnoprávnosti.

Již zkraje roku 1919 se nejvyšší správní soud vyjádřil v tom smyslu, že národnostní menšiny nemohou požadovat plnou rovnost ve všech směrech vůči národu československému. „Národní stát má právo uplatnit svůj národní charakter.“¹⁰⁴

Přednost příslušníků československého národa byla vyjádřena zejména v otázce jazyka. Nerovnost se projevovala zejména ve vztazích, kde vystupovala veřejná moc (používání jazyka ve sféře veřejné moci). Naproti tomu byla ústavní listinou zajištěna úplná rovnost jazyka v rámci obchodních a soukromých styků. Tato rovnováha byla zajištěna také v náboženských záležitostech. Důležitý a základní zákon, který nemůžeme opomenout je tzv. jazykový zákon. O něm bude v práci ještě vícekrát řeč.

Státním a oficiálním jazykem byl jazyk československý. Zákon nám předkládal značné přednosti tohoto jazyka, O postavení státního jazyka se poté v důvodové zprávě vyjádřil ústavní výbor národního shromáždění, který vymezil jeho přednostní postavení. Na základě jazykového zákona byl československý jazyk řečí, která se uplatňovala při „úřadování“ (úřadů, soudů, orgánů republiky). Dále byl jazykem, který tvořil základní text na bankovkách a užíván byl také jako hlavní řeč při vojenské a branné službě.

¹⁰³ *Sborník prací k počtě šedesátých narozenin Františka Weyra*. Praha: Orbis, 1939. Sbírká spisů právnických a národohospodářských, str. 15.

¹⁰⁴ TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4, str. 25.

Německou a maďarskou menšinu velmi pobudily dva zákony.¹⁰⁵ Ty zakazovaly pojmenovávat města, vesnice, ulice, ale i všechny právnické osoby či podniky názvy, které by odkazovaly na dřívější monarchistické uspořádání státu nebo je pojmenovávat po osobnostech, jež vystupovaly proti Československému státu. Věci se zaobíral taktéž nejvyšší správní soud, který v této záležitosti vydal několik rozhodnutí. Zmínil bych nálezy NSS ze dne 16.9.1924. Řešil paragraf 10 výše zmíněného zákona o názvech měst, obcí, osad a ulic. Bylo rozhodnuto, že ulice, které by nesly označení po některém z habsburských monarchů, by byly považovány za závadné.¹⁰⁶ Myslím si, že tato právní úprava nebyla zcela na místě, jelikož zbytečně „dráždila“ velmi početné menšiny v republice.

Jak jsem již předeslal, druhá kategorie tvořila národnostní práva, jež byla uspořádána na principu rovnosti. Ústavní listina například zakotvovala všem obyvatelům státu naprostou ochranu života a svobody.¹⁰⁷

Existují však i další teorie možného dělení národnostního práva, které jsou značně odlišné. Zmínil bych například rozdělení pana Cyrila Horáčka, který rozlišoval dva druhy národnostních právních předpisů. Jednalo se o právní normy, týkající se ochrany menšin a druhá skupina představovala právo jazykové.¹⁰⁸ Horáček spatřoval rozdíl mezi právem jazykovým a ochranou menšin v tom, že jazyk má povahu individuálního práva a oproti tomu ochrana menšin má podobu kolektivního práva. Tuto teorii však značná část odborníků odmítá. Různorodého pojetí rozdělení a vysvětlení národnostního práva bychom našli nepřeberné množství. Dá se říci, že skoro každý autor měl svou vlastní koncepci možného rozlišování tohoto práva. Mimo jiné bylo hlavní příčinou složitost vztahu mezinárodního a vnitrostátního práva. Nebylo jasné, které právo má vlastně přednost.

Z důvodu logického uspořádání materie si národnostní práva v ČSR rozdělím do tří základních okruhů. V prvním se budu blíže zabírat rozborem Ústavy, a to zejména jeho VI. hlavy. V další podkapitole se zaměřím na jazykové právo a tuto IV. kapitolu bych poté ukončil rozebráním si kulturního a školského práva.

¹⁰⁵ Zákon č.267/1920 Sb, o odstranění nevhodných názvů a zákon č. 266/1920 Sb., o názvech měst, obcí, osad a ulic.

¹⁰⁶ BOHUSLAV Jos. Sbírnka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních. IVb., Praha, str. 1459-1462.

¹⁰⁷ SOBOTA, Emil. *Národnostní autonomie v Československu?* V Praze: Orbis, 1938. Národnostní otázky, str. 29-38.

¹⁰⁸ HORÁČEK, Cyril. *Jazykové právo československé republiky.* Praha, 1928, str. 11.

4.4 Ústavní listina 1920 zakotvující menšinová práva

Základ úpravy národnostního práva v ČSR tvořila Ústavní listina Československé republiky,¹⁰⁹ která byla přijata dne 29. února roku 1920. Paragraf 129 zakotvoval zvláštní zákon,¹¹⁰ který byl součástí ústavy. Týkal se zásadních principů jazykového práva. Oba právní předpisy začlenily do ústavního pořádku republiky požadavky obsažené v již zmiňovaných mírových a menšinových úmluvách.¹¹¹

Závazky z těchto mezinárodních smluv byly českým státem respektovány, což se však nedá říct o dalších nástupnických zemích po 1. světové válce. Velmi znepokojeně se cítilo například Polsko, které podmínky považovalo za podkopávání jejich státní suverenity.

I přes odmítavý postoj zejména německé a maďarské menšiny vůči vzniku ČSR, jim stát poskytnul značnou garanci jejich práv. Ba naopak jim právní řád přinesl další práva, které výše uvedené smlouvy neukládaly. Závazek z mezinárodních úmluv, který mě zaujal a musím přiznat i mírně zaskočil, byla tzv. amnestie vůči trestným činům¹¹² spáchaných v období „první války“. Těžili z toho zejména českoslovenští Němci.¹¹³

Ústavní listinu řadíme mezi psané ústavy a dále také mezi ústavy „tuhé“, neboli rigidní. Ústava začíná preambulí. Ta obsahuje vyjádření: „... my, národ Československý, prohlašujeme, že chceme usilovati, aby tato ústava a všechny zákony naší země prováděny byly v duchu našich dějin stejně jako v duchu moderních zásad, obsažených v hesle sebeurčení; neboť chceme se přičleniti do společnosti národů jako člen vzdělaný, mírumilovný, demokratický a pokrokový.“ Zejména heslo sebeurčení je zde velice zajímavé, jelikož tohoto práva na sebeurčení se mnohé národnostní menšiny v republice dovolávaly. Jeho použití však bylo nemyslitelné, protože by v krajním případě mohlo dojít až k zániku státu.¹¹⁴

¹⁰⁹ Dále pod označením ústava.

¹¹⁰ Zákon číslo 122/1920 Sb, jazykový zákon.

¹¹¹ HARNA, Josef, Jaroslav VALENTA a Emil VORÁČEK. *Československo 1918-1938*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-852-6899-X, str. 596-597.

¹¹² A to dokonce i za násilné činy a vraždy.

¹¹³ HARNA, Josef, Jaroslav VALENTA a Emil VORÁČEK. *Československo 1918-1938*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-852-6899-X, str. 597.

¹¹⁴ PETRÁŠ, René. *Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str 288-289.

Ustanovení týkající se menšinové problematiky nalezneme v hlavě VI. ústavy, nicméně i v dalších částech lze nalézt důležité právní normy. Ochrana menšin národnostních, náboženských a rasových, tak byl přesně nazván nadpis této zmíněné hlavy ústavy. Na počátku je důležité odpovědět na zásadní otázku vztahující se k problému, jakých menšin se vůbec tahle část týká. Jak z nadpisu vyplývá, je zřejmé, že by se měla týkat menšin jazykových, národnostních a náboženských. V této části ústavy však nalezneme i taková ustanovení, která hovoří o rovnosti všech státních občanů bez ohledu na to, jaké jsou rasy, náboženství, či jakým jazykem hovoří.¹¹⁵ Národnosti jsou skupiny jednotlivců, kteří jsou pojeni stejným etnologickým původem (např. Slované, Keltové, Germáni) nebo je spojuje tatáž mluva, rozumějme jazyk. V našem případě je nejzásadnějším znakem jazyk, ale nikoliv jediným. Důležitá je také sounáležitost jednotlivce s osudem daného národa.¹¹⁶

K problematice národností měla velký význam judikatura NSS. Za důležitý pokládám nález z roku 1924. „Původ není jediným objektivním znakem národnosti.“¹¹⁷ Dalšími rysy ke zjištění národnosti byla výchova, kmenová příslušnost a podobně.

4.4.1 Hlava VI. ústavy

„Paragraf 128 zakotvoval zejména rovnost občanů bez ohledu na příslušnost k menšině, čímž ovšem jen navazoval na ustanovení o rovnosti všech občanů.“¹¹⁸ § 106 (2) zrovnoprávňoval státní občany s cizími příslušníky, kdežto § 128 (1) zrovnoprávňoval všechny státní občany bez ohledu na jazyk, náboženství či rasu. Pro VI. hlavu ústavy zásadně platilo, že se vždy vztahovala pouze na státní občany této republiky.

Zaručení užívání kteréhokoliv jazyka ve stycích soukromých, obchodních, ve věcech týkajících se náboženství, v tisku, ve všech publikacích a taktéž při veřejných shromážděních zajistil odstavec 3 § 128. Toto právo bylo možné však

¹¹⁵ § 128 z. č. 121/1920 Sb.

¹¹⁶ WEYR, František. *Soustava československého práva státního*. V Brně: Barvič a Novotný, 1921, str. 327-328.

¹¹⁷ BOHUSLAV Jos. Sbírnka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních., Praha, č. 21.982/23, č. 4173.

¹¹⁸ PETRÁŠ, René. *Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 290-291.

vykonávat jen v mezích příslušných zákonů. Dále v témže paragrafu bylo ve druhém odstavci zaručeno právo rovného přístupu státních občanů do veřejné služby, k úřadům a hodnostem a taktéž byla zajištěna rovnost v rámci výkonu povolání či jakékoli živnostenské činnosti, a to bez ohledu na jejich jazyk nebo jiných rozdílů ve víře, náboženství a jejich vyznání. Aby byla ochraňována státní suverenita, byla zde vložena věta „v mezích všeobecných zákonů“.¹¹⁹

Všechna výše uvedená práva v ustanovení 128 mohla být omezena. Avšak pouze „z důvodů veřejného pořádku a bezpečnosti státní“,¹²⁰ a to na základě právních předpisů (platných, popřípadě i budoucích).

O ustanovení 129 již byla jednou řeč, a tak jen krátce. Stanovuje, že zásady jazykového práva určuje zvláštní zákon, jenž byl přijat společně s ústavou a který je její součástí. O jazykovém právu ještě bude řeč v další části.

Dále si blíže rozebereme § 131 a § 132. Zatímco menšinové školství upravené v ustanovení § 131 bylo zažitou institucí již z dob monarchie, tak nárok menšin na podíl z veřejných rozpočtů zakotvený v § 132 byl zcela novým institutem. Pokud byl v určité oblasti (města či okresy) usedlý značný zlomek státních občanů, hovořících jiným jazykem než československým, zaručovalo se pro jejich děti vyučování v jejich jazyce, přičemž mohlo být povinně stanoveno vyučování československé řeči. „Pokud ve městech a okresech, v nichž jest usedlý značný zlomek státních občanů československých náležících k menšinám náboženským, národním a jazykovým, mají býti určité částky vynaloženy na výchovu, náboženství neb lidumilnost z veřejných fondů podle rozpočtu státního, rozpočtů obecních neb jiných veřejných, zabezpečuje se těmto menšinám v mezích všeobecných předpisů pro veřejnou správu platných přiměřený podíl na požitku a používání.“¹²¹ Vymezení pojmu „značného zlomku“ náleželo výhradně zvláštním zákonům.

K rozebrání VI. hlavy nám v podstatě již pouze chybí poslední záležitost. Ustanovení ústavy 128 až 133 sloužily pouze k ochraně menšin, oproti tomu

¹¹⁹ TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4, str. 217.

¹²⁰ Zákon číslo 121/1920 Sb., §128 (4).

¹²¹ Zákon číslo 121/1920 Sb., § 132.

paragraf 134, který zapovídal všechna násilná odnárodňování, se týkal všech národů v republice.¹²²

4.4.2 Další ustanovení týkajících se menšin

„Území Československé republiky tvoří jednotný a nedílný celek“¹²³ tak zní část paragrafu 3 první hlavy ústavy. Jedná se tedy o společný celek, z něhož lze vyvodit určitou povinnost pro všechny občany republiky, i menšiny. Je tím podtrhnuta povinnost všech býti svému státu oddáni a v zájmu celé republiky s ním spolupracovat.¹²⁴

Dále bych zmínil § 106 odstavec 2, který se rovněž týkal menšin, nicméně se vztahoval na všechny obyvatele, na rozdíl od hlavy VI. Všem obyvatelům se bez ohledu na jejich rasu, jazyk, původ, státní příslušnost či náboženské vyznání zaručovalo stejného požívání ochrany jejich života a svobody, jaké náleželo státním občanům na území této republiky.

Podle § 122 měl každý obywatel republiky právo vykonávat soukromě a veřejně své vyznání, náboženství nebo jeho víru, pokud to bylo v souladu s veřejným pořádkem, řádem a s dobrými mravy.¹²⁵ NSS se k tomuto paragrafu vyjádřil v judikátu ze dne 27. ledna 1930. Zde vyřkl: „výkonem vyznání, náboženství nebo víry ve smyslu ústavní listiny nelze rozumět pouze ryze kultové obřady, nýbrž výkon všeho, co dotčeným vyznáním, náboženstvím nebo vírou je příslušníkům jeho jako povinnost uložena.“ V tomto případě se jednalo o to, že osoby vyznávající judaismus mohou pozřít pouze takové maso, které je rituálně poraženo. Byla podána stížnost, že tento rituál by neměl spadat pod ochranu zmiňovaného § 122. Soud stížnost zamítl a v odůvodnění stanovil: „nutno pokládati za vyloučeno, že by obvyklý výkon náboženského ritu státně uznaných náboženských společností mohl obsahovati úkony, které by bylo lze označiti jako odporující veřejnému pořádku a řádu nebo dobrým mravům, když úkony tyto spočívající na náboženských předpisech, byly již v době uznání dotyčné

¹²² PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 291.

¹²³ Zákon číslo 121/1920 Sb., § 3 (1).

¹²⁴ TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4, str. 218.

¹²⁵ Zákon číslo 121/1920 Sb., § 122.

náboženské společnosti u ní obvyklé a přes to náboženské společnost byla státem uznána, aniž ten, který úkon rituální byl zakázán nebo z uděleného státního uznání vyloučen.“¹²⁶

4.4.3 Autonomie Podkarpatské Rusi

Podkarpatská Rus byla připojena na základě smlouvy mezi hlavními a přidruženými mocnostmi a Československou republikou v Saint Germain-en-Laye dne 10. září 1919. Úpravu Podkarpatské Rusi nalezneme i v tehdejší ústavě: „Nedílnou součástí tohoto celku jest a to na základě dobrovolného připojení podle smlouvy mezi hlavními a přidruženými mocnostmi a Československou republikou v Saint Germain-en-Laye ze dne 10. září 1919 samosprávné území Podkarpatské Rusi, které bude vypraveno nejširší autonomií, slučitelnou s jednotností republiky Československé.“¹²⁷ Jak z tohoto ustanovení plyne, tak Podkarpatská Rus měla požívat co největší autonomie, což však v reálu neplatilo. Skutečné autonomie bylo dosaženo až v roce 1938, kdy už však toto území bylo značně zmenšené.¹²⁸

4.5 Další právní předpisy zajišťující ochranu národnostních menšin

Ochrana práv národnostních menšin nebyla zakotvena pouze v ústavě republiky, ale byla zajištěna i v dalších právních předpisech. Na místě je nejprve uvést jazykový zákon, o němž však bude pojednávat samostatná kapitola v této práci.

Další legislativní normou, která upravovala ochranu národnostních menšin byl zákon na ochranu republiky,¹²⁹ který byl přijat roku 1923. Záštitu menšinových práv byla obsaženo v § 14. „Odstavec 2 a 3 zákona č. 50/1923 Sb. chránil příslušníky menšin před účelovými násilnostmi a nepřátelskými činy, respektive záští pod hrozbou trestu „tuhým vězením“ od jednoho měsíce do jednoho roku,

¹²⁶ BOHUSLAV Jos. Sbirka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních., Praha, 8388/30 (25438/27).

¹²⁷ Zákon číslo 121/1920 Sb., § 3 (2).

¹²⁸ Ani Maďarsko, ani Ukrajina. Podkarpatská Rus se nakonec rozhodla pro Československo. *Česká televize*[online]. 2018 [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2632529-ani-madarsko-ani-ukrajina-podkarpatska-rus-se-nakonec-rozhodla-pro-ceskoslovensko>.

¹²⁹ Zákon číslo 50/1923 Sb., na ochranu republiky, ze dne 19. března 1923.

respektive od čtrnácti dnů do šesti měsíců.¹³⁰ Podle odstavce 4 téhož ustanovení hrozilo potrestání za přečin vězením od osmi dnů do tří měsíců těm osobám, které popuzovaly k násilí nebo dalším nepřátelským činům proti jednotlivci pro jeho jazyk, národnost, rasu nebo náboženské vyznání nebo proto, že je tato osoba ateistou, tedy člověkem bez vyznání.

Zákon číslo 330/1921 Sb., o závodních výborech zakotvoval ochranu před ukončením pracovního poměru z důvodu národnostní příslušnosti daného zaměstnance.

Ochranu národnostních menšin obstarával také vnitrostátní právní předpis, který existoval pod označením zákon proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních (12. 8. 1921). V § 1 odst. 2 přinášel trestněprávní ochranu před stávkami, které by byly zaměřeny vůči zaměstnancům, a to z pohnutek náboženských, politických, popřípadě národnostních.

4.6 Jazykové právo

Pro země, ve kterých žije více národností, lišící se svým jazykem je typické, že je potřeba zvláštní právní úpravy pro tato jazyková práva. Bylo tomu tak i v Československé republice. Základní zásady jazykového práva zakotvovala ústava a dále na základě § 129 (ústavy) byly tyto principy určeny ve zvláštním zákoně, který tvořil, jak již jsem předeslal, součást ústavy.¹³¹ Jednalo se o tzv. jazykový zákon.

Jazykové právo je jednoznačně nejdůležitějším právem menšin ve všech státech. Bývá mu tak taktéž věnována co největší pozornost. Jinak tomu nebylo ani v případě ČSR. Jazykové právní předpisy upravovaly především možnost aplikovat svoji mateřštinu ve styku s jednotlivými úřady.

¹³⁰ TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4, str. 218-219.

¹³¹ WEYR, František. *Soustava československého práva státního*. V Brně: Barvič a Novotný, 1921, str. 332.

4.6.1 Jazyková práva v předlitavské a zalitavské části monarchie

Než se pustíme do rozboru jazykového práva v Československu, tak se v krátkosti podíváme na situaci před rokem 1918.

V roce 1867 došlo k novému uspořádání monarchie. Nově se stát sestával ze dvou částí, Zalitavska a Předlitavska. V zalitavské části země mělo převládající pozici jazyk maďarský. Nutné si uvědomit, že správně do této oblasti spadala také slovenská část země.

Oproti tomu České země byly součástí Předlitavska, tedy Rakouska. O právním a faktickém stavu používání jazyka v tomto období jsem se již dříve v práci vyjádřil (viz. první kapitola).

V období mezi lety 1967 až 1918 tak byly v Rakousko-Uhersku jednoznačně preferovány dva jazyky. Jednalo se o němčinu a maďarštinu.¹³²

4.6.2 Usnesení NSS ze dne 19. března 1919

Velmi významné v otázce jazyka bylo usnesení NSS ze dne 19. března roku 1919. Na počátku republiky bylo potřeba řešit velice problematickou záležitost. Bylo nutné rozhodnout, zda bude používání jazyků národnostních menšin ve státě plně zrovnoprávněno.

Plénum NSS se v usnesení vyjádřilo, že československá řeč je jazykem, kterým stát a jeho orgány projevují svoji vůli a ostatní příslušníci národnostních menšin, žijící na území republiky, nemají žádné právo si vůči státu nárokovat více národnostních práv než která jim právní řád poskytuje. Plyne to ze samotné povahy české země, která byla při založení opřena o stěžejní zásadu sebeurčení národa československého.¹³³

4.6.3 Jazykový zákon

V období První republiky se odborný časopis Právník věnoval velké publicitě otázce jazykové. Podával informace o přípravě jazykového zákona a také

¹³² TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4, str. 262.

¹³³ Tamtéž str. 263.

jej pak několikrát i s patřičnou kritikou hodnotil. V jednom ze svých článků nám časopis podává odborné posuzování jazykového zákona s upozorněním na jistou neurčitost právních pojmů. Zejména byla vytknuta nemožnost zasáhnout do příprav zákona a již nastíněná nejasnost některých právních pojmů, která může vyústit až k takřka jakémukoliv výkladu. „Zdá se, že naši zákonodárcové na naše boje jazykové příliš brzo zapomenuli a z nich se ničemu nepřiučili.“¹³⁴ Upozorňováno je zejména na situaci před rokem 1918, kdy německé soudy právě těchto nejasností a neurčitostí, zejména kvůli národnostní a politické zaujatosti, hojně využívaly.

Zákonodárci měli s co největší snahou zamezit možnému obcházení zákona a zamezit tak „novému rozvíření otázky jazykové v našem státě, jako tomu bylo za Rakouska.“¹³⁵ Dle tohoto pojednání se to nepodařilo. Zákon má být jasný, aby se předešlo všem dalším možným bojům jazykovým. Je vytýkáno například hned první ustanovení jazykového zákona. Zde místo stávajícího znění: „jazyk československý jest státním, oficiálním jazykem republiky“¹³⁶ se v článku navrhuje její jiná podoba. „Stačilo prostě říci v § 1 - jazyk československý jest státním jazykem republiky.“¹³⁷

Jazykové právo v ČSR bylo velmi rozsáhlé a spletité. Bylo potřeba, aby po vzniku státu došlo ke stabilizaci poměrů v rámci jazykové otázky. K ustálení došlo roku 1920 přijetím základních ústavních zákonů – ústavy a jazykového zákona. Již samotná ústavní listina obsahovala značnou úpravu jazykového práva. Například již výše rozebraný paragraf 128 odstavec třetí.

Základním východiskem pro jazykové právo se však stal zákon ze dne 29. února 1920 podle ustanovení § 129 ústavní listiny, jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé,¹³⁸ jenž byl znám především pod označením jazykový zákon.

Malá Saint-Germainská smlouva obsahovala základní závazky v otázce jazykové, kterých zákonodárci při zakotvování zásad jazykového práva dbali. Poslanci se při přípravě vnitrostátních předpisů snažili této menšinové smlouvy co nejvíce držet a lpět na jejím podobném znění. Stěžejní význam úmluvy tkvěl poté při interpretaci nejasných míst zákona. „Jak ale zdůraznil například NSS ve svém nálezu (29. 3. 1921 č 13.297/20, Boh. 786), pak subjektivní právo na používání

¹³⁴ Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní. Praha: Právnícká jednota, 1920, 59(4), str. 149.

¹³⁵ Tamtéž str. 149.

¹³⁶ Zákon číslo 122/1920 Sb., § 1.

¹³⁷ Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní. Praha: Právnícká jednota, 1920, 59(4), str. 150.

¹³⁸ Zákon číslo 122/1920 Sb., jazykový zákon.

menšinového jazyka mohlo být odvozováno pouze z jazykového zákona, a ne přímo z menšinové smlouvy.¹³⁹

4.6.4 Rozbor jazykového zákona

Státní, oficiální řečí Československé republiky byl jazyk československý.¹⁴⁰ Toto ustanovení plynule navazovalo na čl. 7 odstavce 4 smlouvy Saint-Germainské. Velmi problematickým termínem bylo hned v prvním paragrafu slovní spojení jazyk československý. Ústavní výbor zaujal toto stanovisko zejména kvůli tomu, že nechtěl rozhodnout rozepři, zda jazyky čeština a slovenština jsou samostatnými jazyky.¹⁴¹

V témže paragrafu bylo dále upraveno užívání této řeči. Jedná se o jazyk, ve kterém se dělo úřadování a konání vyhlášek a zevního označení všech úřadů, soudů, podniků, ústavů a orgánů republiky. Zákon však ukládal výjimky. Dále byl u všech státních bankovek a státovek upraven jejich hlavní text v československém jazyce. A v neposlední řadě 3 odstavec, který upravoval československou řeč, zněl: „jež tedy jazykem, jehož používá branná moc při velení a jako jazyka služebního; ve styku s mužstvem jazyka toho neznalým užiti lze také jeho jazyka mateřského.“ Jak je tedy patrné, československý jazyk měl jednoznačnou prioritu v republice, což je dle mého názoru pochopitelné. V rámci vnitřního úřadování se užívalo pouze státního jazyka bez jakýchkoli výjimek. Výhradu nalezneme pouze ve druhém ustanovení, ale ta se vztahovala pouze k vnějšímu úřadování. Tenhle paragraf se však nevztahoval na samosprávu, která měla jinou právní úpravu.

Velmi zásadní byl § 2, který měl stěžejní význam pro menšiny. Byla zde zakotvena možnost užívání svého mateřského (menšinového) jazyka ve styku s úřady. Nutno podotknout, že pouze v oblastech (soudních okresech), ve kterých žilo minimálně 20 % státních občanů téhož, avšak odlišného jazyka než československého. Soudy, úřady a orgány republiky tak byly, v rámci své okresní působnosti, povinni přijímat od příslušníků jazyk této menšiny podání v témže

¹³⁹ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 311.

¹⁴⁰ Zákon číslo 122/1920 Sb., § 1.

¹⁴¹ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1., str. 312.

jazyce a poté taktéž toto podání vyřídit v jejich řeči.¹⁴² Podání se samozřejmě automaticky vyřizovalo taktéž ve státním jazyce. Obdobně bylo vyřešeno použití jazyka v případě vyhlášek.

V souvislosti s podáním bych zmínil soudní judikaturu, která zasáhla významnou měrou do jazykového práva. Právo na užívání jazyka menšiny se vždy vázalo na osobní právo příslušníka téhle národnostní menšiny. NSS ve svém rozsudku judikoval, že použití jazyka národnostní menšiny se zásadně určuje dle osoby zastoupené. Tímto byly velmi znevýhodněni zejména němečtí právní zástupci, jelikož pokud činili podání za svého klienta, tak se vždy určovala přípustnost podle osoby zastoupené, jak jsem výše ve zmiňovaném rozhodnutí uvedl.¹⁴³ Mohla tak nastat situace, ve které musel činit podání ve státním československém jazyce. Velmi tak byli diskriminováni od svých českých advokátních kolegů.

Paragraf 2 dále menšinám přiznal, aby v nařízení mohly být určeny okresy, ve kterých postačí k vydávání vyřízení pouze v menšinovém jazyce. Jak uvádějí odborné prameny, tak je nutné říci, že celá problematika menšinového jazyka byla velmi komplikovaná. A vystávalo z ní mnoho otázek. Jednalo se například o jistou pochybnost, zda práva menšin zakotvená v paragrafu druhém náleží pouze menšinám, nebo se mohou aplikovat taktéž na cizince.

Jazykový zákon se dále v § 3, zabíral otázkou jazykových práv v rámci samosprávy. Samosprávné úřady, zastupitelské sbory a všechny veřejné korporace měly povinnost přijímat ústní i písemná podání v československém jazyce. Následně musela být tato podání v téže řeči vyřízena. „S ohledem na jiné jazyky platilo ustanovení paragrafu 2.“¹⁴⁴

Záležitosti kulturní a školské, byly upraveny v ustanovení § 5. Bylo zakotveno, že „vyučování ve všech školách, zřízených pro příslušníky národnostních menšin, děje se jejich jazykem, rovněž kulturní instituce pro ně zřízené spravují se tímto jazykem“.¹⁴⁵

¹⁴² Zákon číslo 122/1920 Sb., § 2.

¹⁴³ Rozsudek NSS z 29. 3. 1921. č. j. 13.297/20, č. 786/1921.

¹⁴⁴ TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4, str. 279.

¹⁴⁵ Zákon číslo 122/1920 Sb., § 5.

Zákonodárci neopomenuli ani na problematiku Podkarpatské Rusi, která byla součástí ČSR.¹⁴⁶ V paragrafu 6 bylo stanoveno, že „sněmu, jenž zřízen bude pro Karpatskou Rus, vyhrazeno jest, aby upravil otázku jazykovou pro toto území způsobem slučitelným s jednotností státu československého“.¹⁴⁷ Jak z ustanovení vyplývá, tak konečnou podobu jazyka na území Podkarpatské Rusi měl stanovit příslušný sněm. Problémem bylo, že sněm byl ustaven až roku 1938. Avšak i s tímto právní předpis počítal, a tak na tomto území platily zásady jazykového práva stanovené jazykovým zákonem, ovšem s ohledem na zvláštní jazykové poměry na tomto území.

„Zevrubnější provedení tohoto zákona stane se nařízením státní moci výkonné, jež upraví v duchu tohoto zákona také užívání jazyků pro úřady samosprávné, zastupitelské sbory a veřejné korporace (§3), jakož i pro ony úřady a veřejné orgány, jichž působnost vztahuje se na menší obvody než jest soudní okres, anebo jež nemají svého zvláštního obvodu.“¹⁴⁸ Měl být tedy vydán co nejdříve prováděcí předpis. Nicméně vstoupil v účinnost až za bezmála šest let. Důvodů k nezamyšlenému odložení vydání tohoto prováděcího nařízení bylo vícero. Jednalo se o počáteční odmítavý postoj národnostních menšin k ústavním předpisům, ale taktéž například politická nejednomyslnost československých zákonodárců.¹⁴⁹

4.6.5 Jazyková otázka v dalších právních normách

V právním řádu republiky nebylo jazykové právo upraveno pouze ústavou či zvláštním zákonem, ale taktéž dalšími právními normami.¹⁵⁰ Jedná se například o jednací řády pro Národní shromáždění, kde se v § 49 pojednává o jednací řeči.

U poslanců a senátorů v rámci sněmovny musíme rozeznávat dvě základní vyjádření. Tedy ústní a psanou formu. Pro všechny formální a věcné návrhy platila zásada řízení písemného. Zde platil striktně a výlučně jazyk československý.¹⁵¹

¹⁴⁶ Viz. kapitola 4.4.3.

¹⁴⁷ Zákon číslo 122/1920 Sb., § 6.

¹⁴⁸ Zákon číslo 122/1920 Sb., § 8.

¹⁴⁹ TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4, str. 280.

¹⁵⁰ WEYR, František. *Soustava československého práva státního*. V Brně: Barvič a Novotný, 1921, str. 333.

¹⁵¹ Vždy musel být přiložen alespoň překlad do státního, oficiálního jazyka.

Jinak tomu bylo však u ústních vyjádření na půdě sněmovny. V odstavci druhém téže paragrafu platilo, že zákonodárci, kteří jsou příslušníky německé, polské, ruské či maďarské národnosti, mohou užívat své mateřské řeči.

Poslanec, ať československé či jiné národnosti, měl také právo při svých podáních užívat řeči československé. Platila zde však důležitá výhrada a to, že přihlásil-li se někdo k národnosti československé, tak již jinou řeč užívat zásadně nemohl. Stejně to platilo u národnostních menšin, že nemohli hovořit jiným menšinovým jazykem, než ke které menšině se sami přihlásili.¹⁵²

Jazyková úprava v jednacích řádech se dále týkala i dalších věcí. Například peticím, slibům či zprávám prezidenta republiky sněmovně. Žádosti mohly být podávány nejen v jazyce československém, ale i v dalších. Nicméně platilo, že se muselo jednat o přípustnou řeč. Zprávy prezidenta, které byly učiněny ve sněmovně republiky, byla též opatřena překlady, a to v jazyce německém, polském, maďarském a ruském.¹⁵³

4.6.6 Jazyková nařízení

Vedle jazykového zákona byla později vydána také jazyková nařízení, která tento právní předpis prováděla. Pro Slovensko, a to pouze na přechodnou dobu, platilo nařízení číslo 27/1924 Sb. Avšak nejdůležitějším prováděcím předpisem bylo nařízení z roku 1926 pod číslem 17, u kterého bych se rád pozastavil.

Celým názvem se jednalo o vládní nařízení, kterým se provádí ústavní zákon jazykový pro obor ministerstev vnitra, spravedlnosti, financí, průmyslu, obchodu a živnosti, veřejných prací a veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, pro veřejné korporace, podléhající těmto ministerstvům v republice Československé, jakož i pro úřady místní samosprávy. Důležité je vymezit oprávnění příslušníků národnostních menšin jednat ve svém mateřském jazyce. Tato jejich kompetence byla podmíněna zejména jejich počtem a v zásadě, dle tohoto nařízení, existovaly 3 základní stupně jejich oprávnění. Prvním se rozuměly oblasti, ve kterých žilo méně než 20 % příslušníků konkrétní menšiny. Zde se v zásadě „úřadovalo“ ve státním jazyce. Naleznu bychom tu pouze částečnou ochranu menšin, a to pro osoby, které nemluvily československou řečí. Ryzí chránění menšin spadalo pouze

¹⁵² WEYR, František. *Soustava československého práva státního*. V Brně: Barvič a Novotný, 1921, str. 172-173.

¹⁵³ Tamtéž str. 174.

pro oblasti (okresy), ve kterých žilo alespoň 20 % příslušníků menšiny z celkového počtu obyvatelstva v dané části země. K jednání se tak v těchto oblastech užívalo jednak řeči československé, ale taktéž se mohlo použít jazyka menšinového. Existovaly však také oblasti, ve kterých menšiny tvořily většinu. Bylo potřeba, aby v konkrétním okrese žila alespoň 2/3 většina menšiny. Díky tomu bylo v těchto oblastech možné provádět různorodá vyřízení a projednávání výhradně v jazyce menšinovém.¹⁵⁴ Do konce první republiky bylo poté vydáno ještě jedno jazykové nařízení (č.229/1928 Sb.).

4.6.7 Nezákonnost některých ustanovení jazykových nařízení

Poměrně často byly podávány stížnosti k NSS ve věcech porušování jazykového práva. Na základě některých nálezů bylo těmto stížnostem vyhověno a soud se vyslovil, že některá ustanovení jazykových nařízení jsou nezákonná. Uvedl bych alespoň jeden náleží týkající se jazykového nařízení (vládní nařízení ze dne 3. února 1926).¹⁵⁵

Jednalo se například o náleží ze dne 27. března 1928 číslo 5659/28. V tomto případě šlo o spor překladu příloh podání, které nebylo učiněno v jazyce československém, ale v některém z menšinových jazyků. Stížnost byla podána proti náleží ministerstva spravedlnosti, kterým bylo potvrzeno rozhodnutí předchozího soudu v téže věci. Byla zde položena otázka, zda soudu náleželo požadovat ověření těchto zmíněných příloh i tehdy, když tyto přílohy byly do státního jazyka, jak nařizoval článek 7 jazykového nařízení, přeloženy. NSS dal stížnosti za pravdu a rozhodnutí ministerstva spravedlnosti bylo neprodleně pro nezákonnost zrušeno.¹⁵⁶

4.7 Právní úprava v oblasti kultury a školství

Dalšími veledůležitými oblastmi, které stát musel po svém vzniku řešit, byly kultura a školství. Zejména vzdělání bylo silně ovlivněno germanizmem a na Slovensku zase maďarštinou z dob předešlých. Vedoucí postavení Němců a

¹⁵⁴ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 319-321.

¹⁵⁵ Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní. Praha: Právnícká jednota, 1928, 67(1928), str. 304.

¹⁵⁶ Tamtéž str. 304-305.

Maďarů však bylo překonáno, a tak bylo na Českoslovcích, jak se k této otázce postaví. Bylo třeba co nejrychleji jednat, jelikož jak jistě všichni víme, tak vzdělání je základ a je nesmírně důležité pro vývoj společnosti.

Právní úprava těchto dvou základních společenských domén byla skoro ve všech případech postavena na rovnosti menšin a státního národa. Dále se podíváme na příslušné právní předpisy, které upravovaly realizaci menšinových práv v těchto oblastech. Započneme právním uspořádáním v kultuře, ve které bylo právních norem o poznání méně.¹⁵⁷

4.7.1 Kultura

Právní úprava kultury spočívala zejména v úpravě divadel a veřejných knihoven. Zde právě probíhal značný život menšin. Jak již jsem naznačil, tak právní úprava nebyl nikterak obsáhlá, tak bych rád uvedl alespoň následující právní předpis.

Za zmínku stojí především zákon o veřejných knihovnách obecních z roku 1919. Národnostních menšin se týkal, mimo jiných, paragraf druhý. Byla zde zakotvena povinnost obce zřídit menšinovou knihovnu¹⁵⁸ v obcích, ve kterých žilo alespoň 400 příslušníků určité menšiny.¹⁵⁹ Tento závazek byl hrazen ze strany náležité obce.

4.7.2 Národnostní školství

Úprava vzdělávání a vůbec samotné organizace školství značně vycházela z doby předcházející, tedy etapy monarchistické. Jednalo se o zákon číslo 62/1869, o zřizování škol obecných, měšťanských a učitelských ústavů.¹⁶⁰ Ta to právní norma byla následně doplňována.

Zákon o školách národních a soukromých ústavech vyučovacích a vychovávacích tvořil základní právní úpravu menšinového školství. Jednalo se o

¹⁵⁷ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 323.

¹⁵⁸ Nebo se zřídilo zvláštní oddělení všeobecné knihovny.

¹⁵⁹ Zákon číslo 430/1919 Sb., § 2.

¹⁶⁰ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 323-325.

důležitý právní předpis, který významnou měrou doplnil výše nastíněný zákon z roku 1869. Tento zákon byl ještě za doby První republiky novelizován.¹⁶¹ U tohoto právního předpisu je důležité upozornit, že „národnostní menšinou se v tomto zákoně rozuměla menšina v určité jednotlivé obci, nikoliv menšina v celé republice, jak by odpovídalo znění ústavní listiny a dalších zákonů.“¹⁶² A to znamenalo, že za menšinu v nějaké obci mohli být považováni také Českoslovenští příslušníci, jenž tvořili státní národ v ČSR. Zásadním ustanovením byl hned ten první (§ 1): „Veřejná obecná škola národní může býti zřízena v každé obci, ve které podle tříletého průměru jest nejméně 40 dětí školou povinných, když ve školní obci není veřejné školy s jazykem vyučovacím, který jest řečí mateřskou těchto dětí.“¹⁶³ V případě zřízení národní školy, byla vyučovacím jazykem řeč mateřská těch dětí, kterých se to týkalo. Ustanovení § 2 upravovalo tzv. měšťanské veřejné školy. V případě závažných důvodů, mohlo být rozhodnuto ke zřízení, výše uvedených škol, i v případě menšího počtu dětí. Touto pravomocí disponovalo tehdejší ministerstvo školství.¹⁶⁴ V § 6 byla uložena povinnost zemi k hrazení výdajů na zřízení těchto typů škol.

Pro lepší pochopení menšinového školství v ČSR je potřebné se také podívat na samotné fungování tehdejšího školství. Poměrně rozporuplné pro menšiny bylo především zřizování menšinových škol. Po přibližně desetileté existenci ČSR existovalo na cca 1400 těchto škol. Nutno ovšem podotknout, že německých bylo pouze 23 a ostatní byly tvořeny zejména českými školy. Ani není potřeba podotýkat, jaké nevole se z řad německé strany dostávalo. Byl to tak jen jeden z dalších důvodů k zápornému postoji menšin k republice.¹⁶⁵

Samozřejmě vyšla ještě celá další „škála“ právních předpisů, upravující jazykovou otázku ve školském systému. Jednalo se například o tyto uvedené zákony: zákon o zřízení československé státní univerzity v Bratislavě, zákon o zřízení Husovy evangelické fakulty bohoslovecké atd.

¹⁶¹ Novelizován byl jednak zákonem číslo 292/1920 Sb., a zákonem číslo 295/1920 Sb., o školách národních a soukromých ústavech a vyučovacích a vychovávacích.

¹⁶² PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 326.

¹⁶³ Zákon číslo 189/1919 Sb., § 1.

¹⁶⁴ Tamtéž § 5.

¹⁶⁵ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 329-330.

5 Postavení vybraných národnostních menšin v první ČSR

5.1 Menšiny v ČSR

Ještě jednou zopakuji, co jsem již v práci jednou vyřkl a to, že Československý stát byl mnohonárodnostní republikou. Na poměrně malém prostoru zde pobývalo opravdu velké množství národnostních menšin. V této poslední kapitole se zaměřím na polskou a maďarskou minoritu. V závěru bych poté ještě zmínil postavení tzv. specifických menšin-židů a cikánů.

Jako zvláštní menšinu, i když nikoli podle národnostního či jazykového základu, šlo označovat také tzv. sexuální menšinu. V tomto období byla homosexualita ještě stále trestná, a to dle trestního zákoníku z roku 1852. V ČSR, v jeho prvním období republiky, začalo vycházet periodikum, které se tímto problémem vážně zaobíralo. Jednalo se o časopis s názvem Hlas sexuální menšiny. Hlavní snahou bylo ostatní přesvědčit o tom, že tito lidé, kteří cítí jistou náklonost ke stejnému pohlaví, jsou taktéž lidi a mělo by se upustit od jejich trestního stíhání a vůbec stanovit, že se v žádném případě o trestný čin v tomto případě nejedná.¹⁶⁶

5.2 Polská menšina na území ČSR

Stěžejním územím pro polskou menšinu byla oblast Těšínska, ve které žilo největší zastoupení tohoto národa. Po skončení Velké války se o toto „teritorium“ vedly velké dohady mezi ČSR a Polskem. Spory však neměly konečného řešení. Musela tak zakročit až Nejvyšší rada Dohody, která stanovila demarkační linii (viz. 3. kapitola této práce). Je třeba si uvědomit, že získání tohoto území bylo pro ČSR stěžejní, a to jednak ze strategických důvodů, ale taktéž se jednalo o nesmírně prosperující a hospodářsky bohatou oblast.¹⁶⁷ V červenci roku 1920 došlo k rozdělení tohoto území na dvě části. „Československo získalo 1270 km² a 290 tis. obyvatel, Polsko 1012 km² a 139 tis. obyvatel.“¹⁶⁸ Dále ČSR díky tomuto rozhodnutí nabylo velmi významné části této zmiňované oblasti. Jednalo se

¹⁶⁶ Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní. Praha: Právnícká jednota, 1931, 70(1931), str. 296.

¹⁶⁷ CHMELÁŘ, Josef. *Polská menšina v Československu*. Praha: Orbis, 1935, str. 24.

¹⁶⁸ KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. ISBN 80-704-2479-6, str. 13.

především o třinecké železářny, karvinské doly a převelice důležitou košicko-bohumínskou železnici, která zajistila klíčové vlakové spojení se Slovenskem.¹⁶⁹

5.2.1 Těšínsko před rokem 1920

Počátek vzniku Těšínska se traduje již do 13. století, kdy tato oblast byla součástí Polska. Jelikož se jednalo o okrajovou část tohoto státu, tak zde probíhaly poměrně velké vlivy ze sousedících zemí. Především silné německé a české vlivy.

Zásadní obrat pro tuto část země nastal s příchodem průmyslové revoluce,¹⁷⁰ ve které došlo k obrovským změnám v různorodých hospodářských odvětvích, jako byla například těžba nerostných surovin. Oblast Těšínska tak na základě této hospodářsky-společenské změny začala značně prosperovat. Zejména kvůli velkým zásobám uhlí. S „fáráním“ nerostných surovin úzce souvisel i následný růst dalších průmyslových odvětví. Například hutnictví a stavebnictví. Nelze opomenout ani na rozvoj důležitých železničních sítí.¹⁷¹

Díky zdejší pracovní nabídce, se Těšínsko stalo cílem mnohých přistěhovalců. Lidé přicházeli z Moravy, Čech či polského Haliče. „Podle pramenů přišlo do roku 1910 na severozápadní Těšínsko a Ostravsko za prací 57 tis. osob (Kulisiewicz, 1929: 14), podle jiných pramenů 59 tisíc (Pitronová, 1979: 56).“¹⁷² Po dlouhé roky byl vztah mezi Čechy a Poláky na velice dobré úrovni. Snažili se spolu spolupracovat zejména proti německým příslušníkům, kteří měli zvýhodněné postavení. Teprve až na počátku 20. století se tento vztah změnil a začalo se vytvářet národnostní soupeření, které postupně nabíralo na síle.¹⁷³ Obě strany si tuto oblast nárokovaly. Češi svůj nárok postavili na historickém postavení této části, jelikož ta byla po dlouhou dobu součástí českých zemí. Naopak Poláci vyzdvihovali původ místního obyvatelstva, který byl, dle jejich názoru, bezesporu polským. Postupně

¹⁶⁹ TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4, str. 178.

¹⁷⁰ Průmyslová revoluce proběhla od 18. do 19. století.

¹⁷¹ KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. ISBN 80-704-2479-6, str. 10-11.

¹⁷² Tamtéž str. 11.

¹⁷³ HARNA, Josef, Jaroslav VALENTA a Emil VORÁČEK. *Československo 1918-1938*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-852-6899-X, str. 621.

docházelo až k šovinistickým tendencím, které směřovaly k rozněcování nenávisti mezi těmito dvěma národy.¹⁷⁴

K ještě zhoršení situace došlo během první světové války. Tehdy zde žily tři početně silné národnostní entity, přičemž každá z nich měla svoje vlastní zájmy. Zatímco Němci chtěli zůstat součástí Rakouska, tak Češi a Poláci měli samozřejmě zcela jiné cíle. Jedni si přáli připojení k Polsku a ti druzí zase býti součástí nově vznikajícího státu československého. Po dvouletém sporu mezi ČSR a Polskem došlo k vyřešení otázky, jak již jsem výše předeslal, až 28. 7. 1920.

5.2.2 Právní postavení polské menšiny

Na polskou menšinu se samozřejmě vztahovaly všechny právní normy, které jsem v předešlé kapitole uvedl (4. kapitola). Je zřejmé, že „postavení polské menšiny v meziválečném Československu vyplývalo z mezinárodních závazků Československa daných tzv. malou saint-germainskou smlouvou o ochraně menšin, jejíž ustanovení byla přejata i do ústavní listiny první Československé republiky.“¹⁷⁵ Dále je nutné neopomenout zmínit československo-polskou úmluvu z roku 1925.

Jednalo se o smlouvu mezi republikou Československou a Polskou republikou o otázkách právních a finančních ze dne 23. 4. 1925. Obecně to byly tzv. dvoustranné menšinové smlouvy, o kterých jsem se v práci již zmínil. Kromě této, byl stejný typ úmluvy uzavřen i s dalšími okolními zeměmi – Rakouskem a Německem.

V článcích 11 až 22 byla řešena ochrana dvou menšin – polské v Československu a české a slovenské v Polsku.¹⁷⁶ Důležitý byl článek 11, který zněl. „Příslušníci republiky Československé národnosti polské budou užívatí v Československu všech práv, která by jim podle jejich počtu mohla příslušet na základě předpisů ústavy, zákonů a nařízení československých o menšinách, jakož i ustanovení této smlouvy.“¹⁷⁷ Dále bylo zakotvené blahovolné nakládání s menšinou

¹⁷⁴ KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. ISBN 80-704-2479-6, str.13.

¹⁷⁵ TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu?* Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4, str 178.

¹⁷⁶ KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. ISBN 80-704-2479-6, str. 19.

¹⁷⁷ Česko-slovensko-polská smlouva z 23. ledna 1925, čl. 11. (účinnost od 6. 2. 1928)

československou a polskou. Článek 13 přísně zakazoval tzv. odnárodňování. Užívání mateřského jazyka před soudy a dalšími státními orgány ukládal článek 15. „Aby menšině polské, resp. československé bylo umožněno fakticky užívat jazykových práv před soud, úřady a orgány státními, obě smluvní strany učiní opatření, aby u soudů, úřadů a orgánů státních, jejichž působnost se vztahuje na obvody s kvalifikovanou menšinou polskou, resp. československou, byly v těchto obvodech a máme to rovněž podle možnosti u jiných soudů a správních úřadů, které jsou pro uvedené obvody první instancí, s vyloučením úřadů centrálních mezi úředním personálem v dostatečném počtu osoby, které vedle jazyka státního ovládají jazyk polský, resp. Československý.“¹⁷⁸ Měl být tedy v příslušných úřadech dostatek personálu, který bude ovládat i jazyk menšiny. Smlouva obsahovala také další důležité právní normy, které polské menšině v ČSR měly zajišťovat jisté záruky a garance. Upravena zde byla dále například oblast menšinového školství. V „polských“ školách měly být zaměstnávány osoby patřící k polské menšině.

Bohužel se k těmto právním normám ve větší míře nedostávalo prováděcích nařízení, tak chyběly stanovené sankce, které tak nemohly být ani vynucovány. Naskytl se tak nemalý prostor k obcházení těchto právních norem.¹⁷⁹

5.2.3 Populace Poláků v první ČSR

Českoslovenští příslušníci, kteří byli polské národnosti, nebyli, co do celkového počtu obyvatel ČSR, početnou národnostní menšinou. Podle sčítání obyvatelstva z roku 1930 činilo procentuální zastoupení pouze přibližně 0,50 % z celkové populace. Nicméně na druhou stranu je třeba říci, že tato národnostní „komunita“ žila z velké části pohromadě v Těšínském Slezsku, který se sestával z okresu frýdeckého, frýštátského a českotěšínského. Celkově v této oblasti žilo na 77.309 československých občanů polské národnosti. Pokud bychom se podívali blíže na českotěšínsko, tak zde Poláci tvořili dokonce polovinu ze souhrnného počtu obyvatel v této oblasti.¹⁸⁰

¹⁷⁸ Tamtéž článek 15.

¹⁷⁹ KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. ISBN 80-704-2479-6, str. 19.

¹⁸⁰ CHMELÁŘ, Josef. *Polská menšina v Československu*. Praha: Orbis, 1935, str. 31.

V republice však žili i další osoby mluvící polskou řečí. Nejednalo se o československé občany, nýbrž o polské cizince. „Jest to 2368 Poláků s cizí státní příslušností v Čechách, 9676 Poláků v zemi Moravskoslezské, 6090 Poláků cizinců na Slovensku a 451 Poláků cizinců v Podkarpatské Rusi.“¹⁸¹

5.2.4 Postavení polské menšiny v meziválečném Československu

Postoj polské menšiny k republice bych rozdělil do dvou etap – do roku 1934 a dobu po tomto roce. První období bylo charakteristické tím, že Poláci viděli v československé národnostní politice klady a vztah vůči státu byl poměrně oddaný. Z mnohých politických či literárních projevů šlo dokonce vypožorovat, že právě jejich postavení v ČSR bylo hodnoceno jako nejlepší mezi polskými menšinami v celé Evropě.¹⁸² Polská menšina se mohla spolčovat ve více politických stranách. Dále se organizovali v nepolitických spolcích a taktéž si zakládali mnohé noviny. Samozřejmostí bylo také zastoupení na půdě parlamentu. Velice rychle se rozvinula společenská, ekonomická a kulturní činnost.¹⁸³ Postavení Poláků, tak dle mého názoru, bylo na velice dobré úrovni. Když vezmeme v potaz, že ve Spojených státech amerických v téže době, mohlo černošské obyvatelstvo vstupovat do restaurací pouze zadním vchodem, a nikoliv hlavními dveřmi, jako američtí příslušníci „bílé rasy“. Mám tak za to, že polská menšina žijící v ČSR musela být spokojená.

Druhá etapa je spojena s razantním zhoršením vztahů mezi Čechy a Poláky. Tato změna nastala zejména kvůli uzavření polsko-německé deklarace o neútočení. Spolupráce mezi dvěma národy „ochladla“ a vygradovalo to až ke vzájemné zášti a nedůvěře. Nejvíce se to samozřejmě projevovalo v oblasti Těšínska. Poláci, zde žijící, se v naprosté většině vyjadřovali, že je toto území bez jakýchkoli spekulací polské a ostatní národy zde pobývajících emigrovaly z jiných států.¹⁸⁴ I v rámci polské politiky nastal zřetelný obrat projevující se v nacionalistických tendencích.

¹⁸¹ Tamtéž str. 32.

¹⁸² HARNA, Josef, Jaroslav VALENTA a Emil VORÁČEK. *Československo 1918-1938*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-852-6899-X, str. 625.

¹⁸³ KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. ISBN 80-704-2479-6, str. 19.

¹⁸⁴ HARNA, Josef, Jaroslav VALENTA a Emil VORÁČEK. *Československo 1918-1938*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-852-6899-X, str. 626.

Vyvrcholení nastalo roku 1938, kdy po „mnichovu“ bylo Těšínsko vojensky obsazeno.

5.2.5 Polské školství po převratu v roce 1920

Z historických pramenů jednoznačně vyplývá, že polské školství ve slezské části země, se po roce 1920 zkvalitnilo, a i početně narostlo. V tomto období bychom v ČSR našli na 91 čistě polských škol a od roku 1931 také 11 škol měšťanských.¹⁸⁵ Vyučování v polském školství v ČSR vedli ve většině případů učitelé, kteří náleželi k této menšině. Dalším pozitivním rysem úpravy polského národnostního školství bylo to, že dohled nad tímto sektorem spadal výlučně inspektorům, kteří byli polské národnosti.

Bylo však možné spatřit i jisté výtky ze strany polských politických představitelů. Negativní postoj směřoval proti zakládání českých škol na Těšínsku na základě ustanovení § 5 školského zákona z roku 1919.¹⁸⁶ „Z důvodů závažných může ministerstvo školství a národní osvěty výjimečně stanovit, aby obecné školy veřejné podle § 1 tohoto zákona a občanské (měšťanské) školy veřejné podle § 2 tohoto zákona byly zřízeny a otevřeny i pro menší počet žactva, než jest stanoveno v uvedených paragrafech.“¹⁸⁷ Poláci měli pocit, že je tímto počínáním zásadní měrou omezován rozmach polského školství, což však nemohlo býti pravdou, protože při splnění podmínek byly na tomto principu zakládány také školy polské.

Systém menšinového školství se sestával z předškolní výchovy a dále jednotlivých typů škol. Pro ty nejmladší děti byly zakládány polské mateřské školy. Roku 1933 počet „mateřinek“ stoupl dokonce na číslo 67. Kategorie středoškolského vzdělání byla obstarávána v první řadě gymnáziem, které sídlilo v Orlové.¹⁸⁸ Dalším druhem škol byly odborné učiliště. Jednalo se o tyto následující školy: „1 škola hospodyňská, 7 lidových škol hospodářských, 1 zimní hospodářská škola v Českém Těšíně, 13 živnostenských škol pokračovacích, 1 soukromá odborná škola pro ženská povolání a 1 osmiměsíční obchodní kurs.“¹⁸⁹

¹⁸⁵ CHMELÁŘ, Josef. *Polská menšina v Československu*. Praha: Orbis, 1935, str. 56.

¹⁸⁶ Tamtéž str. 58.

¹⁸⁷ Zákon číslo 189/1919 Sb., § 5.

¹⁸⁸ Slowacké reálné gymnasium v Orlové.

¹⁸⁹ CHMELÁŘ, Josef. *Polská menšina v Československu*. Praha: Orbis, 1935, str. 63.

Jak je patrně vidno, tak polské školství na území ČSR bylo na velice kvalitní úrovni. Myslím si, že si Poláci nemohli na nic zásadního ve věcech vzdělávacích stěžovat.

Komparací s československou menšinou v Polsku ve věcech školních, bychom došli k závěru, že této minoritě nebylo ani zdaleka zaručeno to, co polské menšině náleželo v ČSR. „Polské školy v Československu jsou vsutku a výlučně polské, tj. vyučuje se na nich všem předmětům polsky a státní jazyk je tu jen vyučovacím předmětem. V Polsku i v těch tak zvaných čistě českých školách, které polská brožura udává cifrou 9, vyučuje se polsky nejen polskému jazyku, ale jsou tu ještě zavedeny tak zvané nacionální předměty zeměpis, dějepis a občanská nauka, kterým se smí vyučovati pouze ve státním jazyce.“¹⁹⁰

5.2.6 Kulturní život

Kultura byla bezesporu důležitou součástí života všech národností v republice. Nebylo tomu jinak ani u Poláků, u kterých byl kulturní život značně rozmanitý. Je na místě znovu uvést zákon o veřejných knihovnách, který byl u polské menšiny nejvíce aplikován ve slezské oblasti. Podle Josefa Chmeláře fungovalo bezmála na sedm desítek polských veřejných knihoven.

Kulturní život nebyl tvořen samozřejmě pouze knihovnami, ale taktéž různorodými soukromě vznikajícími spolky. Velmi významným spolkem v oblasti polské kultury byl tzv. Macierz Szkolna. Do její činnosti spadala správa veřejných knihoven, pořádání zábav a slavností, ale taktéž organizování výletů či divadelních představení.¹⁹¹ Spolků fungovalo zajisté více. Například Polski Związek Szkolny, česky Polský svaz školní. Polská menšina také často zakládala své sportovní družstva, pěvecké či divadelní sbory, popřípadě různorodé mládežnické spolky.

Polská mládež si mohla vybrat z vícera možných činností. Značně oblíbený byl skaut, ve kterém se sdružovalo na bezmála 2000 dospívajících dětí. Důraz byl kladen také na zdraví mládeže, tak vznikaly velmi početně zastoupené sportovní oddíly. Nejvýznamnější byly kluby v kopané.

¹⁹⁰ CHMELÁŘ, Josef. *Polská menšina v Československu*. Praha: Orbis, 1935, str. 102.

¹⁹¹ Tamtéž str. 67.

Velký význam měl taktéž polský tisk, který se postupně výrazně rozvíjel. „V roce 1934 byl v Moravské Ostravě založen dokonce denní list, polský *Dzienik Polski*.“¹⁹²

Je tedy patrné, že polské menšině byl dán výrazný prostor pro uplatnění společenských činností a bylo jim umožněno výrazného kulturního rozvoje.

5.2.7 Polská iredenta

Polské obyvatelstvo zásadně nesouhlasilo s rozdělením sporné oblasti v roce 1920 a tak bohužel vznikla polská iredenta. Nesouhlas se začleněním Těšínska do ČSR a požadavek na odtržení bylo možné spatřovat po celou dobu existence první republiky.

Nejvýrazněji se projevila v posledních dnech první republiky, kdy se stupňoval požadavek k vyčlenění Těšínska z republiky. V průběhu nepokojů docházelo k ničení československého majetku. Zejména šlo o ničení oken u veřejných budov. Nezřídka docházelo také k potyčkám, při kterých zemřelo několik občanů polské národnosti.¹⁹³

¹⁹² Tamtéž str. 71.

¹⁹³ KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. ISBN 80-704-2479-6, str. 23.

5.3 Maďaři v první ČSR

Trianonskou smlouvou, která byla podepsána 4. června 1920, byly stanoveny hranice Maďarska. Význam pro ČSR tkvěl v tom, že maďarský stát uznal Československo, a to včetně Podkarpatské Rusi. Pro Maďarsko byla smlouva krajně negativní. Stát se tak musel vypořádat s velkými územními ztrátami¹⁹⁴ a s tím souvisejícím úbytkem obyvatelstva. Tyto změny způsobily rozsáhlé hospodářské problémy.

Československý stát získal na základě této smlouvy velký územní prospěch. Z bývalého Uherska si „ukrojil“ Slovensko a Podkarpatskou Rus. Nicméně je nutné dodat, že zároveň do státu bylo přičleněno početné maďarské obyvatelstvo, které v těchto oblastech již po několik staletí žilo.

5.3.1 Maďarsko po Trianonské smlouvě

I po více než 90 letech převládá na maďarské straně silné rozhořčení z „Trianonu“. V roce 1920 to Maďaři viděli jako velkou křivdu a dávali to zjevně navenek. Velmi častými se staly veřejné protesty, které nabíraly velké intenzity.

Maďarsko trátilo na 3 milióny svého obyvatelstva, které se nově muselo začlenit do vícera států – Československa, Rakouska, Jugoslávie, Rumunska, Polska a taktéž, v menší míře, Itálie.¹⁹⁵ Musely být hrazeny válečné reparace a ekonomika se nezadržitelně propadala. Právě i tyto skutečnosti dopomohly k tomu, že se Maďarsko přidalo později ve druhé světové válce na stranu „zla“.

5.3.2 Počet maďarských příslušníků v první ČSR

Největší podíl Maďarů žil na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Naopak v českých zemích se v minulosti maďarská menšina prakticky nevyskytovala. Na základě sčítání lidu z dob Rakousko-Uherska, se v Čechách Maďaři nevyskytovali nebo alespoň neexistuje o tom žádný dochovaný záznam. Značný příliv těchto příslušníků započal až se vznikem ČSR. Hlavním cílem byla zejména Praha, ale i

¹⁹⁴ Územní úbytek přesahoval 70 %. Maďarsko bylo zmenšeno z 280 000 km² na 93 000 km².

¹⁹⁵ Před 90 lety Trianon "popravil" Maďarsko. Hořkost trvá. *Aktualne* [online]. 2010, 4. 6. 2010 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/pred-90-lety-trianon-popravil-madarsko-horkost-trva/r~i:article:669956/?redirected=1553361533>.

další větší česká města. Například Brno. Ke stěhování docházelo nejčastěji z obcí na Podkarpatské Rusi a Slovensku. Množství Maďarů v průběhu první republiky postupně stoupal. Zatímco v roce 1921 jich zde pobývalo 7049, tak o devět let později se počet navýšil o 4 tisíce obyvatel.¹⁹⁶

To na Slovensku, v jeho východní a jižní části, bylo roku 1920 přičleněno téměř milion lidí maďarské národnosti.¹⁹⁷ Podle sčítání lidu z roku 1921 žilo na Slovensku přesně 637 tisíc Maďarů. V podkarpatské Rusi jich bylo 102 tisíc. Zde bych pouze zmínil výtky maďarské vlády, které bylo proti srsti, že v ČSR byli maďarsky a německy mluvící židé při sčítání zařazeni do židovské národnosti. Českoslovenští politici tak chtěli oslabit práva a vliv těchto dvou menšin.

I tak jde výrazně spatřovat, že tato menšina byla velmi početná. Především na území Slovenska, kde byl poměr k celkovému obyvatelstvu dokonce přes 20 % a v Podkarpatské Rusi 17 %.¹⁹⁸

5.3.3 Život Maďarů v československém státu

Po menšině německé byla ta maďarská nejpočetnější, tak by se zdálo, že s touto skupinou budou velké problémy. Stát jim však poskytnul nejen mnohá práva a ochranu, ale taktéž pracovní příležitosti, jelikož republika byla ze všech nástupnických států po první světové válce hospodářsky nejsilnější. Musela se sice zvládnout poválečná situace, ale postupně nastal ekonomický růst.

Maďaři se tak do státu začlenili poměrně dobře. Věrnost k zemi vyplývala zejména z toho, že stát jim zaručoval základní práva. Byly jimi například právo na vzdělávání či právo na užívání jejich mateřského jazyka. Zejména na území Čech byla situace opravdu příznivá.¹⁹⁹

I přesto se však ihned v roce 1920 našlo spousta Maďarů, kteří ČSR opustili. Není to však nic nečekaného, jelikož jednoduše chtěli žít ve své rodné zemi. Někteří

¹⁹⁶ SADÍLEK, Petr. *Maďaři v České republice: 1918-1992*. Praha: Svaz Maďarů žijících v českých zemích, 1993. ISBN 80-900-0277-3, str. 68.

¹⁹⁷ Maďarská menšina na Slovensku. *INTERNET ARCHIVE: Politický zápisník Bohumila Doležala* [online]. 16.1.2006 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: [HTTPS://web.archive.org/web/20080622030614/http://bohumildolezal.lidovky.cz/texty/rs987.html](https://web.archive.org/web/20080622030614/http://bohumildolezal.lidovky.cz/texty/rs987.html)

¹⁹⁸ SURÁNYI, Géza a Aladár VÁRADI. *Maďarská minulost a přítomnost so zvláštnym zreteľom na pomery maďarskej menšiny v Československej republike*. Bratislava: Čechoslovakia, 1928, str. 154-155.

¹⁹⁹ Polsko–Maďarsko: Maďaři v Česku. *Souvislosti* [online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <http://souvislosti.cz/OLD/398gal.html>.

však byli nuceni ze země odjet, jelikož odmítli souhlasně projevit věrnost republice.²⁰⁰

Maďarští politikové neustále upozorňovali na nepřátelství mezi národem československým a maďarským. Varovali taktéž před šovinistickými náladami státního národa v republice. Bylo tomu tak však doopravdy? Z různých zdrojů, například z článků z novin, se tyto názory nezakládaly na pravdě.

Uvedl bych pozorování maďarského publicisty,²⁰¹ který objížděl slovenskou část země a sledoval, jak mezi sebou tyto dva národy žijí. Při své návštěvě v Bratislavě napsal jeden z jeho mnoha článků, ve kterém naopak vztah Maďarů a státního národa vidí jako velmi pozitivní a spolupracující. Při procházce tímto městem bylo možné slyšet maďarštinu na každém kroku a nikdo je nijak neomezoval. Pouze při úřadování bylo potřeba jazyka slovenského či českého. I v dalších částech Slovenska a Podkarpatské Rusi byla situace národnostní menšině přející, „že už i vela úradníkov mluví maďarsky!“²⁰² Taktéž vztahy mezi československými úředníky a příslušníky menšin byly převážně na dobré úrovni. K nalezení jsou také záznamy, které odkazují na uzavírání manželství mezi těmito národy.

Je tak zřejmé, že i přes snahy politiků rozesít netoleranci a neklid do vztahů mezi příslušníky jednotlivých národnostních menšin v republice, byl život pokojný. Spolupráce československé a maďarské společnosti nemohla být jen tak jednoduše narušena.²⁰³

5.3.4 Školské a kulturní poměry maďarské menšiny

Již z mezinárodních závazků byl československý stát povinen zajistit vyučování v mateřském jazyce těm menšinám, které v určité oblasti tvořily tzv. značný počet. Jednalo se o potřebné dvaceti procentní zastoupení konkrétní

²⁰⁰ K maďarské otázce v československé první republice (1918-1938). *Academia* [online]. 2010 [cit. 2019-02-25]. Dostupně z : www.academia.edu/1883024/K_maďarské_otázce_v_československé_první_republice_1918-1938.

²⁰¹ Pracoval pro jistý maďarský tisk, Ujság.

²⁰² SURÁNYI, Géza a Aladár VÁRADI. Maďarská minulost' a přítomnosť so zvláštnym zreteľom na pomery maďarskej menšiny v Československej republike. Bratislava: Českoslovakia, 1928, str. 208.

²⁰³ Tamtéž str. 209.

menšiny, což se však na straně Maďarů setkávalo s nevolí, která však nebyla oprávněná. Sami takovou praktiku realizovali.²⁰⁴

Základním byl školský zákon přijatý v roce 1919, který zaručoval vzdělání v menšinovém jazyce, v tomto případě v maďarštině, v oblastech, ve kterých bylo alespoň 40 maďarských školáků. Velkým problémem však bylo to, že ve slovenské části republiky tento zákon nenabyl účinnosti. I tak fungovalo přes 700 lidových maďarských škol a 18 maďarských městských škol.²⁰⁵ Systém se dále skládal z 33 odborných škol, které byly obchodního, živnostenského a průmyslového rázu. Za zmínku však stojí, že bychom v ČSR nenalezli ani jednu čistě maďarskou vysokou školu. Avšak na druhou stranu nutno uznat, že i mnohem početnější německá menšina měla vysokou školu pouze jednu.²⁰⁶

Velmi významné bylo stěhování maďarského studentstva do Čech. Především do hlavního města ČSR, jímž byla Praha. Díky tomu se toto město stává postupem doby hlavním centrem kultury maďarských příslušníků československé republiky. V první republice vycházel pravidelně velmi hodnotné noviny pod maďarským názvem *Prágai Magyar Hírlap*. Pražští vysokoškoláci maďarského původu se také významnou měrou zasloužili o vznik několika kulturních spolků. Nejznámějším a nejvýznamnějším byl skauting, který byl v tomto období velmi oblíbeným kroužkem.²⁰⁷ Vznikaly však samozřejmě i další spolky. Například levicové hnutí *Srp* nebo spolek *Sándora Petófiho*.²⁰⁸

Oblíbenou kulturní činností byly dále divadelní soubory, které měly své hlavní zastoupení ve slovenské a podkarpatské části země. Jednalo se o Bratislavu, Užhorod a také Košice. Tato divadelní uskupení byla československou vládou podporována. Stát vytvořil také dobré „podhoubí“ pro rozvoj periodik. Na Slovensku tak například vychází na 57 maďarských časopisů. Hlavní centra maďarské novinářiny byly možné spatřovat ve třech centrech. V Praze, Košicích a Bratislavě.

²⁰⁴ Tamtéž str. 167-168.

²⁰⁵ K maďarské otázce v československé první republice (1918-1938). *Academia* [online]. 2010 [cit. 2019-02-25].

²⁰⁶ SURÁNYI, Géza a Aladár VÁRADI. *Maďarská minulost' a přítomnosť so zvláštnym zreteľom na pomery maďarskej menšiny v Československej republike*. Bratislava: Československo, 1928, str. 174.

²⁰⁷ Skautský kroužek Sv. Jiří.

²⁰⁸ SADÍLEK, Petr. *Maďaři v České republice: 1918-1992*. Praha: Svaz Maďarů žijících v českých zemích, 1993. ISBN 80-900-0277-3, str. 68.

Na Podkarpatské Rusi a Slovensku byl kulturní život Maďarů reprezentován také rozsáhlým uskupením básníků, spisovatelů a také zde tvořilo svá díla nespočet výtvarných umělců.²⁰⁹

5.3.5 Vztahy mezi Maďarskem a ČSR v období konce první republiky

Mnichovská dohoda znamenala definitivní konec první republiky. Pro československý stát byly podmínky stanovené Mnichovem katastrofické. Republika musela postoupit Německu rozsáhlá území a tím ztratila nejen svoji obranyschopnost, ale také značné průmyslové a zemědělské oblasti. Stanoveno však bylo dále také to, že českoslovenští politici musí vyřešit „polskou a maďarskou otázku“. Oba státy, Polsko a Maďarsko, mělo velké požadavky a na základě práva na sebeurčení chtěli získat československá území, kde žili Maďaři, respektive Poláci.

Na základě rozhodnutí arbitráže konané 1. 10. 1938 bylo ČSR povinno poskytnout Maďarsku 12 400 km² svého území. Žilo zde milion obyvatel, a tak nastal další úbytek populace v republice. Předány byly oblasti, kde žili Maďaři, kteří zde tvořili většinu. Co se týče sporných oblastí, tak republika zůstala pouze Nitra a Bratislava. Města Košice a Užhorod musela být předána maďarskému státu. Později stát ztrácí také Podkarpatskou Rus.²¹⁰

²⁰⁹ SURÁNYI, Géza a Aladár VÁRADI. Maďarská minulost' a přítomnosť so zvláštnym zreteľom na pomery maďarskej menšiny v Československej republike. Bratislava: Československo, 1928, str. 177-180.

²¹⁰ K maďarské otázce v československé první republice (1918-1938). *Academia* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25].

5.4 Specifické menšiny

Doposud jsem se věnoval národnostním menšinám. V jednotlivých státech Evropy, tedy i v ČSR, existovaly i další menšiny, u kterých rozdílný jazyk nebyl jediným rozlišujícím znakem. Jednalo se především o židovské a romské obyvatele. Židé tvořili zejména menšinu náboženskou. U cikánů to bylo značně složitější. U nich byl hlavním odlišujícím znakem jejich jiná sociální struktura.²¹¹ Vzhledem k jejich počtu, význam nebyl tak veliký, proto se o nich zmíním pouze v krátkosti.

5.4.1 Židovská menšina

ČSR bylo zemí, která židovské menšině zaručovala všechna základní práva sestávající se z občanských, politických a náboženských práv. Samotná ústava zajišťovala všem obyvatelům republiky plnou ochranu svobody a jejich života, a to bez zřetele na jejich náboženské vyznání.²¹² Dále byla taktéž zakotvena rovnost před zákonem bez ohledu na víru.²¹³ Židé se tak mohli uplatňovat ve všech sférách společenského života. V žádné oblasti neměli být znevýhodňováni, a tak se účastnili všech aspektů kulturního, politického a hospodářského života. Vykonávali dokonce také ty nejvyšší místa v rámci veřejné moci. Například obsazovali i ministerská křesla. Zapojili se opravdu do všech oblastí lidské činnosti. Působili jako umělci, spisovatelé, publicisté, radní, ale také vyučovali na vysokých školách. Jejich postavení v republice nabylo nebývalé výše.²¹⁴ Židé se taktéž začleňovali do politického života v republice. Založili si dokonce vlastní politické uskupení pod názvem Židovská strana. Na konci 20. let 20. století zaznamenala tato partaj úspěch, když získala dva mandáty v československém parlamentu.²¹⁵

²¹¹ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 345-346.

²¹² Ústavní listina, § 106.

²¹³ Tamtéž § 128.

²¹⁴ POJAR, Miloš, Blanka SOUKUPOVÁ a Marie ZAHRADNÍKOVÁ. Židovská menšina v Československu ve třicátých letech: sborník přednášek z cyklu ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v říjnu 2003 až červnu 2004. V Praze: Židovské muzeum, c2004. ISBN 80-856-0894-4, str. 10.

²¹⁵ ČAPKOVÁ, Kateřina. ŽIDÉ V PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE. *Holocaust* [online]. 3.5.2013 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-prvni-ceskoslovenske-republice/>

Není tak pochyb, že se československý stát stal hojným cílem židů při nucených či dobrovolných vystěhováváních z přilehlých zemích. Velmi často přicházeli z Německa, kde se ve 30. letech 20. století dostal k moci Adolf Hitler. Československá vláda těmto emigrantům podávala „pomocnou ruku“, ale nelze říct, že by s tím souhlasili všichni obyvatelé ČSR. Nevoli vyjadřovali čeští fašisté a samo sebou také Henleinovi stoupenci.²¹⁶

Dalším velkým pozitivem bylo, že ČSR, vůbec jako první země, uznala židovskou národnost. Československým příslušníkům židovského vyznání bylo umožněno uvést při sčítání lidu židovství jako jejich národnost. Vláda tím chtěla poukázat, že nově vzniknutý stát je založen na pevných demokratických zásadách, které zaručují rovnost a svobodu všem jeho obyvatelům. Nicméně cílem tohoto kroku bylo mimo jiné také oslabení vlivu početných německých a maďarských etnik.²¹⁷

I v ČSR se v počátečních letech projeví antisemitské bouře. Vláda se rozhodla tyto nepokoje vyřešit, i s ohledem na upevnění postavení státu na poli mezinárodní politiky. V průběhu 20. let se podařilo poměry zlepšit a protižidovské nálady byly skoro vytlačeny. Přihrávala tomu také pozitivní hospodářská situace v zemi, kdy se poměrně rychle země ekonomicky a politicky stabilizovala. Ke zhoršení situace dochází ve 30. letech, když se k moci dostal A. Hitler a republika byla obklopena totalitními režimy a „z těchto impulsů se snažily těžit i výslovně antisemitské subjekty“²¹⁸ v ČSR. Nejčastějším projevem protižidovství byly demonstrace.²¹⁹ Naštěstí byl československý antisemitismus ve většině případů bez hrubého násilí. Nejčastějším projevem nenávisti byly slovní „přestřelky“.²²⁰

Pozoruhodné bylo, že se vytvořilo židovské školství. Zejména kvůli tomu, že židé v žádném okrese nedosahovali potřebného 20 % zastoupení. Tyto školy sice

²¹⁶ Tamtéž str. 11.

²¹⁷ SOUKUPOVÁ, Blanka. Právo a menšiny: Židé v moderní společnosti: menšina náboženská, národnostní nebo společenství osudu? Většinové pohledy (včetně legislativního) a menšinové sebereflexe (léta 1867-1939). V Praze: Karolinum, 2014. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-2753-3, str. 156

²¹⁸ POJAR, Miloš, Blanka SOUKUPOVÁ a Marie ZAHRADNÍKOVÁ. Židovská menšina v Československu ve třicátých letech: sborník přednášek z cyklu ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v říjnu 2003 až červnu 2004. V Praze: Židovské muzeum, c2004. ISBN 80-856-0894-4, str. 22.

²¹⁹ Například studentská demonstrace v roce 1934.

²²⁰ POJAR, Miloš, Blanka SOUKUPOVÁ a Marie ZAHRADNÍKOVÁ. Židovská menšina v Československu ve třicátých letech: sborník přednášek z cyklu ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v říjnu 2003 až červnu 2004. V Praze: Židovské muzeum, c2004. ISBN 80-856-0894-4, str. 34.

nebyly hrazeny ze státních peněz, ale důležité bylo, že alespoň pár jich v období první republiky fungovalo.²²¹

5.4.2 Romové

Obyvatelé, kteří náleželi k cikánské specifické menšině, se na českém území a také na Slovensku v hojném počtu vyskytovali již po delší dobu. Tito příslušníci se velmi odlišovali od ostatních obyvatel československého státu.²²² Tato diference byla nejvíce patrná v samotném stylu jejich života. Byli zvyklí na kočování, při kterém bylo charakteristické, že nevlastnili žádný nemovitý majetek a cestovali z místa na místo. Značným problémem bylo, že v oblastech, ve kterých se na nějaký čas usídlili, docházelo k závažné trestné činnosti. Tento způsob se stát snažil omezit již za dob před republikou.²²³

Hned od počátku byla viditelná snaha poslanců tento palčivý problém řešit. Zejména samotné obce si několikrát na cikány stěžovaly. „Přes četné podněty k legislativní úpravě cikánské otázky se v prvních letech trvání ČSR tento záměr nepodařilo realizovat.“²²⁴ Z monarchie tak byly alespoň převzaty zákony na ochranu veřejného pořádku. Jednalo se například o zákon o policejním vyhošťování a honění postrkem, který byl přijat roku 1871. Na základě této právní normy bylo možné vyhostit tuláky do jejich domovské obce či za hranice státu. O dva roky později byl vydán další právní předpis, tzv. zákon proti tuláctví. Byla stanovena podrobnější úprava trestnosti tuláků. Právních norem však platilo více, nicméně, přesuneme se nazpět do československého státu.

V první republice byl zákon upravující romskou populaci přijat až v roce 1927. Byl jím zákon číslo 117/1927 Sb., o potulných cikánech. Ústavně-právní výbor poslanecké sněmovny se ve své zprávě vyjádřil k návrhu tohoto zákona v tom smyslu, že otázka tuláků je velmi ožehavým tématem, který však musí být řešen.

²²¹ ČAPKOVÁ, Kateřina. ŽIDÉ V PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE. *Holocaust* [online]. 3.5.2013 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-prvni-ceskoslovenske-republice/>

²²² PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 359.

²²³ SOUKUPOVÁ, Blanka. Právo a menšiny: Židé v moderní společnosti: menšina náboženská, národnostní nebo společenství osudu? Většinové pohledy (včetně legislativního) a menšinové sebereflexe (léta 1867-1939). V Praze: Karolinum, 2014. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-2753-3, str. 117.

²²⁴ Tamtéž str. 120.

Zejména lidé žijící na venkově se s těmito problémovými osobami dennodenně setkávali. O to víc bylo věc nutné řešit, jelikož kvůli mezinárodní situaci na východě, se počty tuláckého obyvatelstva zvyšovaly. Ve zprávě je dále uvedeno, že pro tuláctví bylo potřeba sestavit pevný řád a sladit jej se zájmy ostatních občanů.²²⁵ Právní předpis se týkal nejen toulajících se cikánů, ale také dalších osob, kteří žili podobným způsobem života. Kočování těchto lidí nebylo zakázáno, ale začalo být poměrně dost omezováno. Museli vlastnit například tzv. kočovný list. Dále měli za povinnost mít u sebe neustále cikánskou legitimaci. Obce pozitivně kvitovaly, že na základě ustanovení § 10, měly pravomoc v některých oblastech těmto osobám vstup zcela zakázat. Odůvodněno to bylo především kvůli cestovnímu ruchu, aby zahraniční turisté nebyli těmito lidmi otravováni.²²⁶ Právní předpis pak také například umožňoval v krajním případě odebrat rodině děti. Zákon by se dneska setkal s velkou kritikou a byl by považován jednoznačně za nepřijatelný. Před sto lety však situace byla jiná a o nic mimořádného se nejednalo. I ve srovnání s právními úpravami v zahraničí vycházel tento právní předpis pozitivně.²²⁷

Romská populace tak i nadále zůstávala na pokraji společnosti a nepodařilo se ji bohužel dobře integrovat do života v Československu, což beru jako velké mínus a pochybení státu.

²²⁵ Zpráva ústavně-právního výboru o usnesení senátu Národního shromáždění republiky Československé, tisk číslo 1167.

Dostupné z: http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t1167_00.htm

²²⁶ PETRÁŠ, René. Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1, str. 366.

²²⁷ Tamtéž str. 368-369.

Závěr

Mezi hlavní cíle práce patřilo zachycení základních právních předpisů, které se vztahovaly k menšinové otázce. Dále bylo pro mě stěžejní nastínit samotné postavení národnostních menšin v nově vzniknutém státě. Před samotným začátkem psaní mě velmi zajímalo, jak se menšinám v republice žilo a zda se do státu dokázaly integrovat. V práci jsem se taktéž snažil naznačit vztah mezi státním československým národem a ostatními menšinami.

Použil jsem více knižní literatury, ve které jsem se setkával s rozdílnými názory. Většina autorů se přikláněla, že právní úprava ochrany a práv národnostních menšin nebyla sice perfektní, ale byla dostačující. Našly se však také názory, že úprava byla nedostatečná. Tyto prameny poukazyvaly na to, že nedokonalá právní úprava těchto práv následně přispěla k nespokojenosti menšin, které následně nechtěly ve 30. letech 20. století v republice zůstat. Já se však přikláním k prvnímu přesvědčení, že menšinám byly zajištěny dostatečné právní záruky. Několikrát jsem v práci zmiňoval, že postavení menšin bylo na dobré úrovni.

Po vzniku první Československé republiky musela být vyřešena otázka národnostních menšin. Po analýze základních právních předpisů jsem jednoznačně došel k závěru, že tato záležitost byla upravena podrobně. Menšinové závazky, které byly stanoveny v signovaných mezinárodních smlouvách, byly plně respektovány. Českoslovenští zákonodárci je včlenili zejména do ústavních předpisů. Následně byly podrobně zakotveny také v dalších právních předpisech. Po zhodnocení použitých pramenů jsem došel k závěru, že v některých případech bylo menšinám poskytnuto dokonce více práv, než ke kterým se stát v mezinárodních úmluvách zavázal.

Československá republika byla státem, v němž bylo zaručeno všem jejím občanům rovné postavení bez ohledu na jejich národnost, jazyk či náboženské vyznání. Pravda je, že státní národ byl v některých aspektech života upřednostňován. Zde bych však připomenul judikaturu NSS, která se jednoznačně vyjádřila, že toto postavení státního národa vyplývá ze samotné povahy české země, která byla při založení opřena o stěžejní zásadu sebeurčení národa československého. Menšiny neměly žádné právo požadovat po státu více národnostních práv, než která jim právní řád poskytoval.

V práci jsem se blíže zaměřil na dvě národnostní menšiny, Poláky a Maďary. Bylo více než jasné, že tito příslušníci nemohli být zcela spokojeni, že se

musí začlenit do nového státu. Přáli si být součástí „své“ rodné země. Například Němci, Poláci nebo Maďaři. Zde je třeba říci, že všem bylo umožněno československý stát opustit. Ve většině případů této možnosti nevyužili a v republice zůstali. Po prozkoumání této problematiky jsem došel k tomuto závěru. Příslušníci menšin, kteří v zemi zůstali udělali dobře, jelikož jim stát, jak již jsem zmiňoval, poskytl značné garance jejich práv. Ve státu byly v rovnoprávném postavení se státním národem.

Pozicí polské a maďarské národnosti jsem se zabýval v poslední páté kapitole. Snažil jsem se podrobným způsobem zachytit jejich politický a společenský život. Pozitivní postavení vidím v tom, že mohli zakládat politické strany, měli zajištěné vyučování v jejich menšinovém jazyce a také byl státem značně podporován jejich kulturní život. Co se týče školství, tak tomu jsem se nejvíce věnoval v oblasti Těšínska. Zde bychom našli mnoho čistě polských škol, ve kterých dokonce ve většině případů působili polští vyučující.

Zaměřil jsem se také na populaci židů, která se v ČSR od počátku státu vyskytovala a její počty po celou dobu existence první republiky stoupaly. I zde lze vidět, že stát byl vůči menšinám více než spravedlivý. Z pramenů, se kterými jsem pracoval, pak dále vyplývá, že postavení židovské národnosti bylo v téhle době na výborné úrovni, která v okolních státech neměla obdoby.

Neříkám, že se menšiny nesetkávaly s žádnými projevy šovinismu a diskriminace ze strany československého národa, ale nutno poznamenat, že nebyly veliké. Ve většině případů se jednalo o verbální nadávky a k fyzickým potyčkám docházelo minimálně. Je zřejmé, že dnešní svět je již jinde a v dnešní době by postavení menšin v ČSR nebylo dostačujícím, ale na tu dobu to bylo plně vyhovující.

Jediné negativum vidím v úpravě otázky potulujících se cikánů. Stát tento problém řešil nedostatečně. Z mého pohledu se jednalo až o rasistickou právní úpravu.

Práci jsem se snažil vytvořit základní právní úpravu menšin v období první republiky. Zejména ve 4 kapitole jsem uvedl dobovou úpravu národnostních práv v jednotlivých vnitrostátních pramenech. Závěrem pouze shrnu můj poznaný úsudek, že menšiny měly ve státě zaručeny všechny práva a právní úprava byla na dobu před sto lety více než dostačující.

Resumé:

The theme of this thesis is the rights of national minorities in the first Czechoslovak Republic. I chose this topic because it is a crucial historical period for the Czech nation. It is a period between 1918-1938. After World War I, more states were established in Europe. One of them was the Czechoslovak Republic. This state was founded on October 28, 1918. The dreams of the Czechoslovak nation have become reality.

However, politicians in the new state had to deal with major problems, as the republic was a lot of nationality. There were a lot of Germans, Poles, Hungarians, Ruthenians and so-called specific minorities (Jews and Roma). The biggest problems were created by the German inhabitants who did not want to live in Czechoslovakia. The state was able to stabilize the country and guaranteed many rights to minorities.

Czechoslovakia was laid on solid democratic principles. Rights for all citizens were guaranteed. The state has also committed itself in international treaties to ensuring fundamental rights and freedoms. The state fully respected these commitments. The constitutional basis of the rule of law was constituted by the 1920 Constitutional Charter and the Language Law (1920). The protection of minorities was regulated here and their rights enshrined.

In my diploma thesis I dealt mainly with the position of national minorities in the republic. I also analyzed the use of minority language. I focused on Poland and the Hungarian minority. Both nationalities were initially very dissatisfied in Czechoslovakia. Soon the situation improved and the Republic prospered.

Poles lived mainly in the Těšín region. Especially in the cities of Karviná, Bohumín, Těšín. There were a lot of Polish nationals in this area. These people were guaranteed all rights and freedoms. Teaching children took place in Polish language. The Poles have founded clubs, theaters. They could also set up sports clubs and other hobby groups. So the position of the Poles was very good.

The Hungarian minority lived mainly in Slovakia and Carpathian Ruthenia. At first they were very angry and wanted to leave the republic. However, they gradually changed their minds because the republic provided them with minority rights and job opportunities. They began to move to Czech cities. Mainly to Prague and Brno. They were mainly university students.

A huge blow to Czechoslovakia was the Munich Agreement, which was signed on September 29, 1938. The Republic has lost many territories and also a lot of the population. The defense of the Czechoslovak land was completely destroyed and there was a huge economic downturn. The Republic had to leave the border area to Germany. Poland and Hungary also took other territories. The Czechoslovak Republic thus diminished and subsequently did not have a chance to stop the German attack before the First World War.

After 20 years, after the Munich Agreement, the first Czechoslovakia ends. It was a great pity because the state was liberal and democratic. All nationalities have been guaranteed all rights and freedoms. For example, even Jews have been recognized as a national minority here. The Jews moved to the Czech Republic from other states as well, because they were guaranteed the best position here. Czechoslovakia was a strong and democratic state, but unfortunately it fell.

Seznam zdrojů:

Knižní literatura:

- EFMERTO VÁ, Marcela C a Nikolaj SAVICKÝ. *České země 1848-1918*. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-171-4.
- HAIN, Radan. *Teorie státu a státní právo v myšlení T.G. Masaryka*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1045-0.
- HARNA, Josef, Jaroslav VALENTA a Emil VORÁČEK. *Československo 1918-1938*. Praha: Historický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-852-6899-X.
- HLAVAČKA, Milan. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. Praha: Historický ústav, 2014. ISBN 978-80-7286-218-4.
- HORÁČEK, Cyril. *Jazykové právo československé republiky*. Praha, 1928.
- CHMELÁŘ, Josef. *Polská menšina v Československu*. Praha: Orbis, 1935.
- KADŁUBIEC, Karol Daniel. *Polská národní menšina na Těšínsku v České republice (1920-1995)*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. ISBN 80-704-2479-6.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *Malé dějiny československé (1867-1939)*. Praha: Dokořán, 2008. ISBN 978-80-7363-146-8.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky*. Třetí vydání. Praha: Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-563-7.
- KUKLÍK, Jan. *Czech law in historical contexts*. Prague: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2860-8.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4.přepřacované vydání. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-39-4.
- MALÝ, Ladislav. *Soužití Čechů s Němci*. Praha: L. Malý v nakl. Powerprint, 2014. ISBN 978-80-87994-12-2.
- *Národnostní otázka v Polsku a Československu v meziválečném období: sborník z mezinárodní vědecké konference: (26.-27.10.2004) = Kwestia narodowa w Polsce i w Czechosłowacji w okresie międzywojennym : praca*

zbirowa z międzynarodowej konferencji naukowej : (26-27 X 2004 r.).
Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2005. ISBN 80-864-9530-2.

- OLIVOVÁ, Věra. *Československo a Německo 1918-1929*. Praha: Společnost Edvarda Beneše, 2010. Knižnice Společnosti Edvarda Beneše. ISBN 80-861-0745-5.
- PETRÁŠ, René. *Menšiny v meziválečném Československu: právní postavení národnostních menšin v první Československé republice a jejich mezinárodněprávní ochrana*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1639-1.
- PETRÁŠ, René, Helena PETRŮV a Harald Christian SCHEU, ed. *Menšiny a právo v České republice*. Praha: Auditorium, 2009. ISBN 978-80-87284-00-1.
- PETRÁŠ, René. *Cizinci ve vlastní zemi: dějiny a současnost národnostního napětí v Evropě*. Praha: Auditorium, 2012. 20. století. ISBN 978-80-87284-32-2.
- POJAR, Miloš, Blanka SOUKUPOVÁ a Marie ZAHRADNÍKOVÁ. *Židovská menšina v Československu ve třicátých letech: sborník přednášek z cyklu ve Vzdělávacím a kulturním centru Židovského muzea v Praze v říjnu 2003 až červnu 2004*. V Praze: Židovské muzeum, c2004. ISBN 80-856-0894-4.
- RABL, Kurt. *Das Selbstbestimmungsrecht der Völker*. 2.vydání. Köln/Wien: Böhlau, 1973. ISBN 9783412837730.
- RÁKOSNÍK, Jakub, Matěj SPURNÝ a Jiří ŠTAIF. *Milníky moderních českých dějin: krize konsenzu a legitimacy v letech 1848-1989*. Praha: Argo, 2018. Historické myšlení. ISBN 978-80-257-2518-4.
- RYCHLÍK, Jan a Vladimír PENČEV. *Od minulosti k dnešku: dějiny českých zemí*. Vydání druhé, rozšířené. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-881-3.
- RYCHLÍK, Jan. *1918: rozpad Rakouska-Uherska a vznik Československa*. V Praze: Vyšehrad, 2018. ISBN 978-80-7429-988-9.
- SADÍLEK, Petr. *Maďari v České republice: 1918-1992*. Praha: Svaz Maďarů žijících v českých zemích, 1993. ISBN 80-900-0277-3.

- *Sborník prací k poctě šedesátých narozenin Františka Weyra*. Praha: Orbis, 1939. Sbírká spisů právnických a národohospodářských.
- SCHELLE, Karel a Ladislav VOJÁČEK, ed. *Rakousko-uherské vyrovnání 1867 a jeho státoprávní důsledky v českých zemích a na Slovensku: sborník příspěvků ke 140. výročí rakousko-uherského vyrovnání*. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). ISBN 978-80-87071-48-9.
- SCHEU, Harald Christian. *Ochrana národnostních menšin podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-718-4632-5.
- SOBOTA, Emil. *Národnostní autonomie v Československu?* V Praze: Orbis, 1938. Národnostní otázky.
- SOUKUPOVÁ, Blanka. *Právo a menšiny: Židé v moderní společnosti: menšina náboženská, národnostní nebo společenství osudu? Většinové pohledy (včetně legislativního) a menšinové sebereflexe (léta 1867-1939)*. V Praze: Karolinum, 2014. Acta Universitatis Carolinae. ISBN 978-80-246-2753-3.
- SURÁNYI, Géza a Aladár VÁRADI. *Maďarská minulosť a prítomnosť so zvláštnym zreteľom na pomery maďarskej menšiny v Československej republike*. Bratislava: Československo, 1928.
- ŠAROCHOVÁ, Gabriela V, Pavel BĚLINA, Jiří KAŠE, Jan Pavel KUČERA a Jaroslav CUHRA. *České země v evropských dějinách*. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-718-5793-9.
- TÓTH, Andrej, Lukáš NOVOTNÝ a Michal STEHLÍK. *Národnostní menšiny v Československu 1918-1938: od státu národního ke státu národnostnímu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. Opera Facultatis philosophicae Universitatis Carolinae Pragensis. ISBN 978-80-7308-413-4.
- WEYR, František. *Soustava československého práva státního*. V Brně: Barvič a Novotný, 1921.

Internetové zdroje:

- *Kabinetní list rakouského císaře Ferdinanda I.* [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.poslednihabsburkove.com/news/a8-4-1848-kabinetni-list-rakouskeho-cisare-ferdinanda-i/>

- Poslední Habsburkové. *Říjnový diplom z 20. října 1860* [online]. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.poslednihabsburkove.com/news/tzv-rijnovy-diplom-z-20-rijna-1860/>
- Od myšlenky austroslavismu k samostatnému Československu-den po dni (2.díl). *Válka* [online]. [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: <https://www.valka.cz/10511-Od-myslenky-austroslavismu-k-samostatnemu-Ceskoslovensku-den-po-dni-2-dil>
- DOTYK. *Před 145 lety poprvé krachl sen o české samostatnosti* [online]. 2016 [cit. 2018-12-08]. Dostupné z: <https://dotyk.denik.cz/publicistika/pred-145-lety-poprve-krachl-sen-o-ceske-samostatnosti-20161013.html>
- ČTRNÁCT BODŮ PREZIDENTA WILSONA (8.1. 1918). *Moderní Dějiny* [online]. 2.8.2009 [cit. 2019-01-10]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/ctrnact-bodu-prezidenta-wilsona-8-1-1918/>
- TICHÝ, Daniel. Sto let od Tříkrálové deklarace. Dala na stůl otázku české samostatnosti, Vídeň její text zkonfiskovala. *Česká televize* [online]. 2018, 6.1.2018 [cit. 2019-01-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2353210-sto-let-od-trikralove-deklarace-dala-na-stul-otazku-ceske-samostatnosti-viden-jeji>
- Memoranda československé vlády na pařížské mírové konferenci 1919-1920 – mýty a fakta. *NÁŠ SMĚR* [online]. 2009 [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <http://nassmer.blogspot.com/2009/08/memoranda-ceskoslovenske-vlady-na.html>
- Ani Maďarsko, ani Ukrajina. Podkarpatská Rus se nakonec rozhodla pro Československo. *Česká televize* [online]. 2018 [cit. 2019-02-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2632529-ani-madarsko-ani-ukrajina-podkarpatska-rus-se-nakonec-rozhodla-pro-ceskoslovensko>
- Před 90 lety Trianon "popravil" Maďarsko. Hořkost trvá. *Aktualne* [online]. 2010, 4. 6. 2010 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20080622030614/http://bohumildolezal.lidovky.cz/texty/rs987.html>
- Maďarská menšina na Slovensku. *INTERNET ARCHIVE: Politický zápisník Bohumila Doležala* [online]. 16.1.2006 [cit. 2019-02-24].
- Polsko–Maďarsko: Maďaři v Česku. *Souvislosti* [online]. [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <http://souvislosti.cz/OLD/398gal.html>

- K maďarské otázce v československé první republice (1918-1938). *Academia* [online]. 2010 [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: https://www.academia.edu/1883024/K_maďarské_otázce_v_československé_první_republice_1918-1938_
- ČAPKOVÁ, Kateřina. ŽIDÉ V PRVNÍ ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE. *Holocaust* [online]. 3.5.2013 [cit. 2019-02-28]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-ceskych-zemich-a-konecne-reseni-zidovske-otazky/zide-v-prvni-ceskoslovenske-republice/>

Periodika

- Hlas sexuální menšiny
- *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní*. Praha: Právnická jednota, 1918, **57**(10).
- *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní*. Praha: Právnická jednota, 1918, **57**(12).
- *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní*. Praha: Právnická jednota, 1923, **62**(1).
- *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní*. Praha: Právnická jednota, 1920, **59**(5).
- *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní*. Praha: Právnická jednota, 1927, **66**(17).
- *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní*. Praha: Právnická jednota, 1920, **59**(4).
- *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní*. Praha: Právnická jednota, 1928, **67**(1928).
- *Právník: Časopis věnovaný vědě právní i státní*. Praha: Právnická jednota, 1931, **70**(1931).
- Význam deklarace z 22. srpna r. 1868 v politickém vývoji a zápase našeho národa. *BROŽURY ČESKÉ STÁTOPRÁVNÍ DEMOKRACIE*. Praha: Nákladem tiskového odboru české státoprávní demokracie, 1918.

Judikatura

- Nález NSS ze dne 16.9.1924, BOHUSLAV Jos. Sbírnka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních. IVb., Praha, str. 1459-1462.
- Nález NSS z roku 1924, BOHUSLAV Jos. Sbírnka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních., Praha, č. 21.982/23, č. 4173.
- Nález NSS ze dne 27.1.1930, BOHUSLAV Jos. Sbírnka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních., Praha, 8388/30 (25438/27).
- Usnesení NSS ze dne 19. března 1919, č. 73/18.
- Rozsudek NSS z 29. 3. 1921. č. j. 13.297/20, č. 786/1921.
- Nález NSS ze dne 27. března 1928, č. 5659/28.

Právní předpisy

- Versailleská mírová smlouva ze dne 28. června 1919.
- Smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye, 10. září 1919, publikována pod č. 508/1921 Sb.
- Trianonská mírová smlouva ze dne 4. čerua 1920.
- Zákon č.267/1920 Sb, o odstranění nehodných názvů a zákon č. 266/1920 Sb., o názvech měst, obcí, osad a ulic.
- Zákon č. 121/1920 Sb., ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky.
- Zákon ze dne 29. února 1920 č. 122 Sb. z a n. podle § 129 ústavní listiny, jím se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé.

- Zákon číslo 50/1923 Sb., na ochranu republiky, ze dne 19. března 1923.
- Zákon číslo 330/1921 Sb., o závodních výborech.
- Zákon ze dne 15. dubna 1920, č. 325 Sb. z. a n., o jednacím řádu poslanecké sněmovny Národního shromáždění.
- Nařízení č. 17/1926 Sb. z. a n. ze dne 3. února 1926, jímž se provádí ústavní zákon jazykový pro obor ministerstev vnitra, spravedlnosti, financí, průmyslu, obchodu a živností, veřejných prací a veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy, pro veřejné korporace, podléhající těmto ministerstvům v republice Československé, jakož i pro úřady místní samosprávy.
- Vládní nařízení, kterým se upravuje užívání jazyků pro zemská a okresní zastupitelstva a zemské a okresní výbory, zřízené podle zákona ze dne 14. července 1927, č. 125 Sb. z. a n., o organizaci politické správy.
- zákon č. 430/1919 Sb., o veřejných knihovnách obecních schválený Národním shromážděním 22. července 1919.
- Zákon číslo 62/1869, o zřizování škol obecných, měšťanských a učitelských ústavů.
- Zákon ze dne 9. dubna 1920, jímž se upravuje správa školství.
- Zákon číslo 295/1920 Sb., o školách národních a soukromých ústavech a vyučovacích a vychovávacích.
- Zákon ze dne 27.5.1852 Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích.
- Smlouva mezi republikou Československou a republikou Polskou o otázkách právních a finančních ze dne 23. dubna 1925, publikována pod č. 33/1926 Sb.

- Zákon z roku 1871 o policejním vyhošťování a honění postrkem.
- Zákon číslo 117/1927 Sb., o potulných cikánech.

Parlamentní tisk:

- Zpráva ústavně-právního výboru o usnesení senátu Národního shromáždění republiky Československé, tisk číslo 1167.